

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Pedagogers uppfattningar av dokumentation i förskolan

- för alla barn och specifikt för barn i behov av
särskilt stöd

Karin Olsson & Virpi Pikkarainen

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2011
Handledare:	Eva Gannerud
Examinator:	Staffan Stukát
Rapport nr:	HT11-IPS-08 SPP600

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: Specialpedagogiska programmet
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Ht/2011
Handledare: Eva Gannerud
Examinator: Staffan Stukát
Rapport nr: HT11-IPS-08 SPP600
Nyckelord: Dokumentation, förskola, alla barn, barn i behov av särskilt stöd

Syfte: Syftet med studien har varit att undersöka pedagogers uppfattningar av dokumentation i förskolan, för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd. I studien har pedagogers uppfattningar undersökts avseende dokumentationsformer, dokumentationssammanhang, användningsområden för dokumentation, uppfattningar av dokumentationens betydelse samt dess relation till utveckling.

Teori: Studiens teoretiska utgångspunkt har inspirerats av fenomenografi och därmed andra ordningens perspektiv via pedagogers berättelser om fenomenet dokumentation. Centralt i denna studie har varit att söka efter variationer, vilket står i centrum i en fenomenografisk ansats. Fenomenografi utgår från olika sätt att förstå, uppfatta och erfara olika fenomen.

Metod: Studien har en kvalitativ ansats och den har genomförts i praktikinrä forskning inom förskolan. Datainsamling har skett genom fokusgruppsintervjuer i fyra arbetslag, med en intervju i respektive arbetslag. I metoden fokusgruppsintervju ingår fem olika typer av frågor vilka har använts i studien. Det är öppningsfrågor, introduktionsfrågor, övergångsfrågor, nyckelfrågor samt avslutande frågor. Intervjuerna har sedan analyserats i syfte att hitta kategorier och i dem hitta variationer i pedagogers uppfattningar avseende dokumentation.

Resultat: Utifrån genomförda intervjuer framkom att pedagogerna uppfattade en förändrad syn och högre krav på dagens dokumentation. En skillnad var från tidigare fokus på barns görande till ett alltmer fokus på lärande. En gemensam uppfattning var att barn idag beskrivs i dokumentationen utifrån styrkor och intressen. Dokumentation användes både i planerade och i spontana sammanhang. Den användes för arbetslaget, för barnen, föräldrarna samt som underlag i det systematiska kvalitetsarbetet. Utbildning, erfarenhet och tid för dokumentation verkade ha betydelse för hur dokumentationen gjordes och användes för att utveckla kvaliteten i verksamheten. Avseende dokumentationens betydelse för utveckling, uppfattade pedagogerna att den synliggjorde lärandet för barn, pedagoger och föräldrar. Uppfattningar om den specifika dokumentationen för barn i behov av särskilt stöd skilde sig åt i hur och om den ledde till utveckling.

Förord

Under utbildningen till specialpedagoger lärde vi två författare känna varandra och bestämde ganska tidigt att skriva uppsats tillsammans. Vi har båda bakgrund som förskollärare och ville inrikta ämnet i uppsatsen mot förskolan. När vi började närma oss slutet på utbildningen blev frågeställningar och forskningsansats mer tydliga och vi enades om ämnet dokumentation och pedagogers uppfattningar.

Under vårterminen 2011 pågick arbetet med PM i kursen SPP500. Detta arbete var startpunkten för det fortsatta uppsatsskrivandet. Hela skrivandet har varit en gemensam, kontinuerligt pågående process, där vi har träffats, haft telefonkontakt och meilat regelbundet med varandra. Arbetet med uppsatsen har på detta vis framskridit i ett bra tempo, där tidsplanen har hållits med god marginal. De delar som vi fördelat mellan oss är planer och former för dokumentation, specialpedagogisk bakgrund samt tidigare forskning, där vi har ansvarat för hälften var i samtliga tre rubriker. I ansvaret har ingått att leta lämplig litteratur, läsa och använda relevanta delar i uppsatsen. En annan fördelning mellan oss var transkriberingen av intervjumaterialet, där vi transkriberade två intervjuer var i sin helhet och meilade materialet till varandra. Allt intervjumaterial bearbetades först var för sig, kategoriserades i rubriker och underrubriker. Det blev sedan bearbetat tillsammans, när vi träffades fysiskt.

Den text som har skrivits fram i uppsatsen har lästs, bearbetats och diskuterats tillsammans, för att vara överens om innehåll och språkform. Uppsatsen har i sin helhet producerats och bearbetats gemensamt genom stafettskrivande och fysiska träffar.

Under skrivandets gång upptäckte vi Dropbox, som ett enklare verktyg i uppsatsskrivningen. Båda kunde skriva i ett och samma dokument som kontinuerligt uppdaterades. En fördel var också att vi kunde se direkt när nya bidrag till uppsatsen lagts in. Tid sparades genom att vi inte efter varje skrivtillfälle behövde meila dokumentet till varandra.

Första träffen med vår handledare Eva Gannerud skedde i början av sommaren 2011. Vi har haft Evas stöd i skrivandet under höstterminen -11, vilket har varit till stor hjälp.

Vi riktar ett stort tack till alla som på ett eller annat sätt har bidragit till att vi har kunnat genomföra och skriva denna uppsats!

Karin Olsson och Virpi Pikkarainen

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund.....	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Planer och former för dokumentation	2
4. Specialpedagogisk bakgrund.....	4
5. Tidigare forskning.....	5
5.1 Individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram.....	6
5.2 Pedagogisk dokumentation.....	7
5.3 Förhållningssätt, innehåll och organisation.....	8
5.4 Dokumentation och kvalitetsarbete	10
5.5 Normalitet och avvikelse	11
5.6 Sammanfattning av tidigare forskning	13
6. Metod och genomförande	14
6.1 Forskningsansats.....	14
6.2 Metodval	14
6.3 Urval	15
6.4 Genomförande	16
6.4.1 Kontakt med arbetslag samt informationsbrev	16
6.4.2 Intervjuguide samt intervjuer.....	17
6.5 Analys av intervjumaterialet.....	17
6.5.1 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	17
6.5.2 Metodreflektion	18
6.6 Etik	19
7. Resultat.....	19
7.1 Former av dokumentation.....	20
7.1.1 Dokumentation förr och nu.....	20
7.1.2 Dokumentationsverktyg.....	21
7.1.3 Beskrivning av barnen i dokumentationen	22
7.1.4 Sammanfattning	23
7.2 Dokumentationssammanhang.....	23
7.2.1 Den spontana dokumentationen i den dagliga verksamheten	23
7.2.2 Den planerade dokumentationen utifrån ett i förväg bestämt område.....	24
7.2.3 Sammanfattning	25
7.3 Användningsområden för dokumentation	25
7.3.1 Dokumentation i och för arbetslaget.....	25
7.3.2 Dokumentationen i verksamheten med barnen.....	26
7.3.3 Dokumentation i föräldrasamverkan	27
7.3.4 Dokumentationen i andra sammanhang.....	27
7.3.5 Sammanfattning	28
7.4 Pedagogernas uppfattning av dokumentation.....	28
7.4.1 Pedagogernas uppfattningar om dokumentationsformerna	28
7.4.2 Tidsåtgång för dokumentation	30
7.4.3 Betydelsen av utbildning, erfarenhet och kompetensutveckling i dokumentation	31

7.4.4 Sammanfattning	33
7.5 Dokumentationens relation till utveckling	33
7.5.1 För alla barn	33
7.5.2 Barn i behov av särskilt stöd.....	34
7.5.3 Sammanfattning	35
8. Diskussion	36
8.1 Resultatdiskussion	36
8.1.1 Dokumentationsformer och hur de beskrivs	36
8.1.2 Sammanhang för dokumentation	37
8.1.3 Hur pedagogerna använder dokumentationen	38
8.1.4 Pedagogernas uppfattningar om den dokumentation de använder	39
8.1.5 Dokumentation och utveckling	40
8.2 Specialpedagogiska implikationer	41
8.2 Förslag till fortsatt forskning	42
Referenslista.....	43
Bilaga 1.....	45
Bilaga 2.....	46

1. Inledning och bakgrund

Dokumentation av barns lärande är en viktig del i förskoleverksamheten och än viktigare när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Den nya reviderade läroplanen har utökats med ytterligare två målområden vilka är uppföljning, utvärdering och utveckling samt förskolechefens ansvar (Lpfö 98, reviderad 2010¹). Dokumentationsformerna och sättet att använda dokumentationen kan se olika ut verksamheter emellan. Hur dokumentationen ska se ut finns inget skrivet om i denna reviderade upplaga. Däremot framhålls att olika former av dokumentation och utvärdering ger kunskaper om förutsättningarna för barns utveckling och lärande samt gör det möjligt att följa barns förändrade kunnande inom olika målområden (Lpfö 98/10).

Sökning bland tidigare forskning inom detta område visar att det inte finns så mycket forskning kring pedagogers uppfattningar på dokumentation och de dokumentationsformer som finns att tillgå. Studiens avsikt är att ta reda på hur pedagoger beskriver och använder sin dokumentation. Intressant är också att ta reda på när den används samt om den leder till förändringar i verksamheten och för det enskilda barnet. Behovet av vidare forskning avseende dokumentation och att ta reda på mer inom dessa områden avgjorde valet för ämnet i denna studie.

Uppsatsens författare har båda bakgrund som förskollärare med många års erfarenhet av arbete i förskolan, kunskap som ger en viss förförståelse av olika former av pedagogisk dokumentation. I yrkesrollen som förskollärare har författarna arbetat med dokumentationsformer som pedagogisk dokumentation, portfolio och loggbok/dagbok. Planer som är sedan tidigare kända för oss är utvecklingsplan, åtgärdsprogram/handlingsplan, kvalitetsredovisning samt Tidig registrering av språkutveckling (TRAS) (se sid. 2-4). Unikum, som är en relativt ny webb-baserad dokumentationsplan inom förskolan, används i en del kommuner. Det är ett verktyg som författarna inte har en egen erfarenhet av. Genom denna kunskap har författarna kännedom om att dokumenten används på flera olika sätt: Från att vara ett arbetsredskap som aktivt används för att utveckla, följa upp och utvärdera verksamheten på organisations- grupp- och individnivå, till ett dokument som skrivs med anledning av beslut i kommunen men inte används aktivt i verksamhetsutvecklande syfte.

Inriktning på studien avser pedagogernas uppfattningar på hur, när och på vilka sätt dokumentation sker både för alla barn och särskilt för barn i behov av särskilt stöd, samt om den medverkar till förändringar i det pedagogiska arbetet så att den gynnar alla barns lärandesituationer. Den pedagogiska verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Med barn i behov av särskilt stöd avser vi de barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra och som behöver få stödet utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar (Lpfö 98/10). ”Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra, av fysiska, psykiska eller andra skäl, ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar” (Lpfö 98/10, s. 5, Skollagen 8 kap. 9 §).

¹ Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010, gäller från 1 juli 2011. Refereras i texten Lpfö 98/10.

2. Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med studien är att undersöka pedagogers uppfattningar av dokumentation i förskolan, för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd.

Frågeställningar

- Vilka former av dokumentation görs enligt pedagogerna och hur beskriver de dem?
- I vilka sammanhang sker dokumentation?
- På vilka sätt berättar pedagogerna att de använder dokumentationen?
- Hur uppfattar pedagogerna den dokumentationen som de använder?
- Uppfattar pedagogerna att dokumentationen leder till utveckling? I så fall, på vilket sätt? Om inte, varför?

3. Planer och former för dokumentation

Nedan följer en beskrivning av ett urval olika planer som används för dokumentation av utveckling och lärande för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd. De dokument som tas upp är: utvecklingsplan, Unikum, åtgärdsprogram/handlingsplan, Tidig registrering av språkutveckling (TRAS) och kvalitetsredovisning.

Utvecklingsplan

Utvecklingsplan är ett dokument som används för att dokumentera barns lärande. Skolverket skriver i allmänna råd (2008) att skolans lärare bör ha gemensamma rutiner och former för dokumentation av utveckling och lärande. Utvecklingsplanen ska vara ett aktivt verktyg för att främja lärandeprocesser (Skolverket, 2008). De allmänna råden om individuella utvecklingsplaner riktar sig till lärare, skolledare och annan personal i grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan och sameskolan. De vänder sig även till fristående skolor (Skolverket, 2008). Inom förskolan fattar respektive kommun beslut om att använda dokumentet, samt hur planerna bör utformas. Relevanta styrdokument för verksamheten ligger till grund i utvecklingsplan och samtal. I förskolan beskrivs barnets lärande med utgångspunkt i samspel mellan barnet och omgivningen. Det sker med stöd av styrdokument, i förskolan främst (Lpfö 98/10). Planerna bidrar till att pedagoger och föräldrar tolkar barns beteende, kompetenser och relationer på nya sätt och att nya betydelser uppstår. En sammanställning av gruppen görs när alla utvecklingsplaner är skrivna. Verksamheten anpassas efter barnens behov och fokus kan vara på motorik eller språklig stimulans. Viktigt är att alla barn ska kunna delta i de aktiviteter som pågår (Elfström, 2005).

Unikum

Unikum är ett dokumentationsverktyg på webben för elever, lärare och föräldrar, ett verktyg där samarbete sker kring mål, planer och dokumentation. Verktöget används i förskola, år F-9, särskolor, gymnasium, universitet och för vuxna. Varje arbetslag, skola eller kommun kan anpassa sitt innehåll med eget material för omdömen, IUP, läroplaner och kursplaner. Eftersom verktöget nås via Internet kan alla nå dem när som helst, från skolan, hemmet eller från jobbet (<http://www.unikum.net/start/>).

Åtgärdsprogram/handlingsplan

Begreppet åtgärdsprogram kom till inom utredningen om skolans inre arbete 1974 men först från 2001 finns krav på att åtgärdsprogram ska upprättas inom alla skolformer utom förskola, förskoleklass och vuxenutbildning (Skolverket, 2008). Ett åtgärdsprogram ska upprättas så snart det framkommer att en elev behöver särskilt stöd. Förskolan omfattas alltså inte enligt någon förordning av krav på upprättande av åtgärdsprogram, men det är vanligt att åtgärdsprogram skrivs även i förskolan utifrån lokalpolitiska beslut (Lindgren, 2007). Arbetet med åtgärdsprogram omfattar flera faser: kartläggning och analys av denna, fastställande av mål, planering, genomförande samt uppföljning och utvärdering. Åtgärdsprogram ska omfatta en kartläggning och analys av elevens hela skolsituation och behöver därför göras på tre nivåer: individ-, grupp-, och organisationsnivå (Lindgren, 2007).

Tidig registrering av språkutveckling (TRAS)

Ett antal förskolor/kommuner använder dokumentationsverktyget TRAS vid uppmärksammande av behov att dokumentera och följa ett barns språk och sociala utveckling. Det används för att i tid kunna ge särskilt stöd och stimulans. Materialet är åldersindelad i åldrar 2-3 år, 3-4 år och 4-5 år och utgår från följande rubriker: Samspel, kommunikation, uppmärksamhet, språkförståelse, språklig medvetenhet, uttal, ordproduktion och meningsbyggnad. Under varje rubrik finns tre frågor att ta ställning till, där pedagogen ska dokumentera om barnet behärskar, delvis behärskar eller inte behärskar färdigheten. Datum, ålder, kommentarer och åtgärder dokumenteras. Dokumentationen är tänkt att genomföras två gånger under varje åldersperiod (TRAS Handbok, 2007).

Kvalitetsredovisning

Förskolornas samlade dokumentation utgör underlag för det systematiska kvalitetsarbetet som redovisas årligen centralt för respektive kommun. "Förskollärare ska ansvara för att resultat av dokumentation, uppföljningar och utvärderingar i det systematiska kvalitetsarbetet används för att utveckla förskolans kvalitet och därmed barns möjligheter till utveckling och lärande" (Lpfö 98/10, s. 15).

Nedan följer några valda exempel på olika former av dokumentation i förskolan. De dokumentationsverktyg som tas upp är: pedagogisk dokumentation, portfolio, samt loggbok/dagbok.

Pedagogisk dokumentation

Dokumentation som dokument och inskriptioner är ett gammalt fenomen som från början var ett redskap för att skapa ordning och samordna aktiviteter. Skriften blev verktyget för att möjliggöra dokumentationen och har alltså vuxit fram ur det behov av administration som uppstår i ett samhälle (Säljö, 2005). Dokumentationen är inte färdig i och med att den är nedskriven utan i det skedet bara ett underlag för gemensam reflektion. Skillnaden mellan dokumentation och pedagogisk dokumentation ligger i hur dokumentationen används, om och hur den blir ett stöd i det pedagogiska arbetet (Lindgren, 2007).

Portfolio

Ordet portfolio blev känt i Sverige under 1990-talet och portfolio i förskolan innebär att olika former av dokumentation, som kamera, bandspelare och observationer används som underlag för fortbildning, arbetsutveckling, föräldrassamarbete och utvärdering (Taguchi, 1997). Ellmin och Sederholm (2006) menar att portfolio har ett visst syfte och har utvecklats för en viss målgrupp. Vidare anser de att en portfolio har ett reflekterat innehåll som lyfter fram starka

sidor och visar på eller ger riktning för nästa steg. Författarna menar också att det inte är portfolions form i sig som är det viktiga utan att innehållet formas så ändamålsenligt som möjligt så att såväl användare som eventuella mottagare kan navigera i materialet. Lindgren (2007) menar att portföljen är ett redskap för att både synliggöra verksamheten i förskolan, synliggöra om pedagoger arbetar utifrån läroplanen samt ge information om hur barn lär. Enligt Bern, Fröjd och Torén (2001) är syftet med portfolio att skapa sammanhang och att stärka självförtroendet hos barnen genom att synliggöra vad de kan och få dem att reflektera över detta. Avsikten är också att skapa förutsättningar för barnets egna mål och intressen att bli synliggjorda, på så sätt ge barndomen status genom att visa på barnet som medskapare av sin kunskap.

Loggbok/dagbok

Många arbetslag inom förskolans verksamhetsområde använder loggbok/dagbok för att dokumentera utveckling och lärande i den dagliga verksamheten. Syftet med att skriva loggbok/dagbok är att synliggöra sig själv som pedagog och även den egna praktiken (Rönnerman, 2004). Meningen med loggbok/dagbok är att pedagogen skriver ner sina tankar om en speciell händelse för att senare reflektera över händelsen enskilt eller tillsammans med sina kollegor. Fördel med loggbok/dagbok är att man kan gå tillbaka till dem och även använda för att få nya tankar och idéer.

Här avslutas beskrivning av planer och former. En övergång sker till att beskriva den specialpedagogiska bakgrunden avseende barn i behov av särskilt stöd.

4. Specialpedagogisk bakgrund

Tre perspektiv har avgörande konsekvenser för hur man ser på det mesta som har med specialpedagogik att göra (Nilholm, 2007). Dessa perspektiv benämns enligt författaren som det kompensatoriska, det kritiska och dilemmaperspektivet. Nedan följer en beskrivning av dessa perspektiv.

Inom det kompensatoriska perspektivet är den grundläggande idén att kompensera individer för deras problem. Det har sin grund i en medicinsk/psykologisk tradition, där diagnostisering är central. En avgörande tendens är att lokalisera egenskaper eller förmågor som är problematiska för individen. De grundläggande stegen i ett kompensatoriskt perspektiv är identifiering av problemgrupper, sökandet efter neurologiska och psykologiska förklaringar samt skapandet av metoder för att kompensera för problemet (Nilholm, 2007).

När det gäller det kritiska perspektivet är den sociala interaktionen i centrum. Här beskriver Nilholm (2007) faktorer som ligger bakom den specialpedagogiska verksamheten. Orsaker till skolmisslyckande söks utanför eleven. Olikheter bör ses som en resurs och förskolans/skolans uppgift är att skapa en god miljö för den mångfald som barn representerar. I det kritiska perspektivet är man kritisk till användbarheten i diagnoser och dess objektivitet. Inom detta perspektiv avses att specialpedagogisk verksamhet som är uppbyggd kring diagnostisering inte är att föredra framför mer integrerade alternativ.

Nilholm (2007) beskriver också ett tredje perspektiv som är dilemmaperspektivet där ett centralt antagande är att moderna utbildningssystem står inför vissa grundläggande dilemman. Dilemman är motsättningar som inte går att lösa, men som hela tiden pockar på ställningstaganden. Ett centralt dilemma är att ge alla lika kunskaper och färdigheter samtidigt

som att anpassa till att barn/elever är olika. Det blir ”en spänning mellan det gemensamma och anpassning till elevers olikhet” (s. 62). Intresse finns för hur dilemman tar sig uttryck under specifika sociokulturella förhållanden. ”Ansatsen har en stark empirisk betoning genom att den knyts till studiet av konkreta kulturella och sociala förhållanden” (s. 62). Dilemman är situerade och intresse finns att ta reda på de sociokulturella förhållandena. ”Begreppet dilemma innebär att det rör sig om motsättningar som inte kan upplösas” (s. 66). Dilemmaperspektivet förutsätter att det finns en rad dilemman i anslutning till differentieringsfrågor i skolan. Dilemman som tas upp i perspektivet är individ kontra kategori, brist kontra olikhet och kompensation kontra deltagande.

”Ett dilemma inom ramen för ett utbildningssystem är att avgöra vilka kategorier som ska användas i relation till de elever man hanterar” (s. 68). En risk med att inte kategorisera är att inte identifiera elever som behöver mer stöd än andra. Risken med kategorisering innebär i sin tur att stora grupper skapas som blir speciella i negativ bemärkelse. Ett andra dilemma gäller synen på barns olikheter, hur barn som bedöms vara i behov av särskilt stöd ska beskrivas som olika eller bristfälliga. I dilemmaperspektivet kan det vara eftersträvansvärt att se elever i termer av olikhet snarare än brister. Ett tredje dilemma handlar om hur individen ska kompenseras utifrån sina tillkortakommanden eller hur miljön ska förändras för att anpassas till barns olikheter, ett dilemma om kompensation kontra deltagande. I detta perspektiv blir demokratifrågor något som bör undersökas, frågor om vem som bestämmer vilket/vilka perspektiv som ska vara giltiga, och vad det får för konsekvenser, blir centrala.

Här avslutas genomgången av den specialpedagogiska bakgrunden och en övergång sker till tidigare forskning.

5. Tidigare forskning

I detta avsnitt beskrivs några studier som tar upp olika planer och former av dokumentation. Vi har valt att beskriva studierna var för sig utifrån dess olika tema och innehåll. De studier som skildras är av olika karaktär. Tanken med upplägget är att särskilja den litteratur som behandlar individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram, pedagogisk dokumentation, förhållningssätt, innehåll och organisation, dokumentation och kvalitetsarbete samt normalitet och avvikelser.

Studier som handlar om individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram beskrivs i Elfström (2005) och Asp-Onsjö (2006). De studier som särskilt behandlar pedagogisk dokumentation är Lenz Taguchi (2000a) och Lindgren och Sparrman (2003). Pedagogers förhållningssätt, verksamhetens innehåll och organisation kommer att skildras utifrån Johansson (2005). Dokumentationens väg fram till kvalitetsredovisning kommer att beskrivas i Sheridan och Pramling Samuelsson (2009). Avsnittet avslutas med Lutz (2006, 2009) som i sina studier tar upp hur barn beskrivs avseende normalitet och avvikelser.

Först ges en beskrivning utifrån Elfströms (2005) studie avseende individuella utvecklingsplaner. Därefter följer en avhandling av Asp-Onsjö (2006) där åtgärdsprogram behandlas.

5.1 Individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram

Elfströms (2005) studie är ett försök att förstå varför ett nytt verktyg för planering och utvärdering av det enskilda barnet tas i bruk, hur och av vem det utformas och hur det påverkar vår syn på barn, kunskap och lärande. Viktiga frågeställningar är vilket innehåll en individuell utvecklingsplan ska ha och vilka etiska överväganden som behöver göras. Frågor som undersöks är hur det enskilda barnets behov tas tillvara och samverkar med kollektiva processer i verksamheten i gruppen. Studien baseras på intervjuer med förskollärare, barnskötare och lärare i förskola, förskoleklass och skolans lägre åldrar. Komplement i studien är insamlade dokument som samtalsunderlag, checklistor och mallar för individuella utvecklingsplaner.

De flesta dokument har enligt Elfström (2005) en modernistisk syn, där barnet beskrivs mot mallen, kartan/utvecklingspsykologin. Fokus är på vad som förväntas av barnet, vilka förmågor som ska ha uppnåtts i en viss ålder. Den andra gruppen dokument har en mer postmodernistisk syn på barn. Frågeområden grupperas här efter rubriker i läroplanen, vilket gör att ett annat barn framträder. Ett mer aktivt barn skildras genom frågor om hur, när, i vilka situationer barnet visar förmågor och vad de gör. Barnet blir här mer delaktigt i sitt eget lärande, får inflytande över och ansvar för sin egen utveckling.

Syftet i Elfströms (2005) studie omfattar tre målgrupper: För barnet/eleven: Att se sin egen utveckling och sitt lärande. För barnets skull: Att pedagogerna och föräldrarna ska se barnets utveckling och lärande för att kunna hjälpa dem att nå målet – gå ut åk 9 med godkända betyg, samt att få bättre övergångar mellan skolformerna som ska underlätta detta. För samhället: Att få elever som klarar åk 9 med godkända betyg så att de klarar sig på gymnasiet och blir goda samhällsmedborgare.

Enligt Elfström (2005) finns en variation mellan förskolorna i vilken omfattning mål skrivs för varje barn. En del förskolor skriver mål för varje barn inom alla områden, medan andra skriver för de barn som behöver något extra utöver det som alla barn får del av. De mål som ställs ska vara realistiska att nå för barnet och verksamheten. Utvecklingsplanerna påverkar enligt Elfström (2005) arbetet i arbetslaget mellan pedagogerna. De har börjat se på sitt arbete på ett annat sätt och barnen får styra verksamheten mer än tidigare. Pedagogerna har börjat dokumentera varje barns lärande, de arbetar med barnen i smågrupper, vilket ger avtryck i utvecklingsplanen. Verksamheten har blivit mer medveten och framförallt tydligare, alla kan ta del av vad de gör och det blir tydligt vad varje barn behöver. Underlaget/checklistan påverkar också planeringen, som även blir en form av utvärderingsinstrument i och med att den talar om vad verksamheten ska innehålla.

Elfström (2005) har kommit fram till att det finns en skillnad mot tidigare arbetssätt i form av en gemensam mall som alla samtal utgår från och som redovisas mer öppet för alla parter. Det finns också en förskjutning i språket, från att tala om hur barnet fungerade i omsorgs/rutinsituationer till att tala om kompetenser/förmågor, social, emotionell, språklig och motorisk kompetens. Det är fortfarande så att man bedömer och med utvecklingsplanen vill forma och normalisera. Måttet är fortfarande utvecklingspsykologin, ibland mer medicinskt genom diagnoser som ställs som ADHD och liknande symtom. Det framkommer att det finns två sidor, dels en beskrivning av det positiva och dels en med svårigheter. Det är ofta förskolebarnets avvikelser och brister som uppmärksammas, fast man har en vision att se det positiva i barnets utveckling. Utvecklingspsykologin har en stark makt över pedagogers

tänkande, och bristerna konstruerar därmed den bild av barnet som man arbetar med, snarare än det som fungerar.

Elfström (2005) avslutar med att den individuella planeringen bör kopplas samman med den pedagogiska dokumentation som följer det som sker i den pedagogiska verksamheten. Barnens intresse måste kopplas till vilka möjligheter som erbjuds i verksamheten.

Asp-Onsjö (2006) har åtgärdsprogram som fokus i sin studie, ”ett dokument som enligt grundskoleförordningen (SFS 1994: 1194, kap.5,1§) ska utarbetas för alla elever som anses behöva någon form av särskilda stödåtgärder” (Asp-Onsjö, 2006, s. 13).

Det övergripande syftet är att utveckla kunskap om hur åtgärdsprogram utarbetas utifrån olika intressen, hur personal arbetar med åtgärdsprogram samt att lyfta fram variationer mellan olika skolområden. Frågor som har studerats är hur en elev i behov av stöd beskrivs, vilka åtgärder uttrycks och vem är ansvarig för genomförande. Författaren har också studerat vilket inflytande olika aktörer har, samt om åtgärdsprogram bidrar till inkludering.

Åtgärdsprogram syftar enligt Asp-Onsjö (2006) till att säkerställa att en elevs behov av stöd tillgodoses. Det ska också vara ett redskap för planering av den pedagogiska verksamheten kring den enskilda eleven, en skriftlig bekräftelse på stödåtgärder, samt ge en överblick. Åtgärdsprogram grundar sig alltid på en utredning av elevens behov av särskilt stöd. Utredningen ska hållas skild från åtgärdsprogrammet.

Slutsatser som framkommer enligt Asp-Onsjö (2006) är att personal ofta har kommit överens om innehåll innan elev och föräldrar görs delaktiga, att de driver en bestämd linje och att det ofta gäller att få med föräldrar och elev.

Nedan följer en beskrivning av formen pedagogisk dokumentation som ett verktyg att använda i den dagliga verksamheten. Detta skildras utifrån Lenz Taguchi (2000a) och Lindgren & Sparrman (2003).

5.2 Pedagogisk dokumentation

Med hjälp av pedagogisk dokumentation kan man göra den osynliga, inre, pedagogiska miljön synlig och samtidigt få ett verktyg att förstå den yttre och synliga miljön. Lenz Taguchi (2000a) menar att när man går in i ett arbetssätt med pedagogisk dokumentation som arbetsverktyg handlar det inte om en förändring från ett arbetssätt till ett annat. Istället handlar det om ta i bruk ett arbetsverktyg som utvecklats i Reggio Emilia och vars spår, den konkreta dokumentationen, kan ligga till grund för ett kontinuerligt förändrings- eller reformarbete på förskolan. Vad dokumentationen kan göra är nämligen att fortlöpande ge oss information om var jag/vi står just nu. Samtidigt ger dokumentationen svar på frågor om vad barn kan, hur barn tänker och hur de lär sig, det vill säga barns läroprocesser. Vidare skriver Lenz Taguchi (2000a) att pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete, barnen emellan, pedagoger emellan men även familjen och förskolan emellan. Man skulle kunna säga att dokumentationen och den reflektion som uppstår pedagoger emellan kring dokumentationen berättar något om det förhållningssätt och den barnsyn man just då omfattar eller förkroppsligar i tanke och handling. På motsvarande sätt kommer det förhållningssätt och den barnsyn man har att avspeglas i det sätt man väljer att utföra sitt arbete, det sätt man dokumenterar och den miljö man iordningställer.

Enligt Lindgren och Sparrman (2003) är dokumentation en arbetsmetod som fått spridning i dagens förskoleverksamhet. Det innebär att vardagen dokumenteras för att ge såväl barn som pedagoger möjligheter att reflektera över hur de agerar och reagerar i olika situationer. Dokumenterandet kan genomföras på skilda sätt, exempelvis med hjälp av anteckningar, fotografering, insamlande av produkter barn skapat eller via videofilmning. I de måldokument som styr förskoleverksamheten uttrycks en tydlig vilja att sprida dokumentation som arbetsmetod. Dokumentation ska även ge möjlighet att förmedla barns dagliga aktiviteter till såväl föräldrar som politiker.

Eftersom dokumentation är ett sätt att göra varje barns röst hörd, fokusera på individerna och synliggöra vad barn och pedagoger gör i förskolan anses den gynna ett barnperspektiv. Lindgren och Sparrman (2003) menar dock att det finns fog för att kritiskt granska det självklara i ett sådant antagande, bland annat därför att det utgår från att barnperspektiv alltid främjar barn. Ett av motiven till att arbeta med dokumentation i förskolan är att det ska gagna både barns och pedagogers situation. Det finns emellertid anledning att reflektera kring vilka positioner barn tilldelas. Den som betraktar har ett övertag över den som blir betraktad.

Dokumentation presenteras som ett logiskt system inom förskolan, ett system där produktionen av förståelse och aktiviteter återskapas i enlighet med de normer dokumentation erbjuder. Dessa normer är i huvudsak centrerade kring aspekter som synliggörande, analys och utvärdering. Dokumentation framträder därmed som en normaliserande praktik där framför allt barns, men även pedagogers, beteenden kartläggs och beskrivs – det är så det sociala organiseras. Ytterligare en aspekt av detta är att när barn ser sig själva i dokumentationen, och ser andra, blir de påmind om hur de förväntas uppträda för att vara ›goda barn› i förskollärarnas – och i de fall dokumentationen visas för föräldrars eller andras – blickar. Dokumentation blir då ett nytt sätt att bli barn på.

Enligt författarna förväntas dokumentationen få effekter utanför de enskilda förskolorna. Den kan eller bör utgöra underlag när kommunpolitiker fattar beslut eller när nya riktlinjer ska utarbetas, vilket ytterligare ökar intrycket av att dokumentation kan vara ett instrument för normalisering.

Följande studie, som är gjord av Johansson (2005) avser den pedagogiska verksamheten för de yngre barnen i förskolan. Författaren har i sin studie tittat på pedagogers förhållningssätt, verksamhetens innehåll och organisation för att få sig en bild av det pedagogiska arbetet.

5.3 Förhållningssätt, innehåll och organisation

Johanssons (2005) studie bygger på en undersökning av den pedagogiska verksamheten för de yngre barnen i förskolan genom intervjuer med aktiva pedagoger, enkäter ställda till arbetslag och ledning och observationer av pedagoger och barn i olika situationer på förskolan. Totalt ingick tjugo kommuner och i dessa trettio förskolor med lika många arbetslag. Studien syfte var att mot en bakgrund av vissa aspekter av förskolans läroplan ge en bild av det pedagogiska arbetet med de yngre barnen genom att studera pedagogers förhållningssätt, verksamhetens innehåll och organisation, samt följa barnens erfarenheter.

Johansson (2005) kom fram till i sin studie att arbetssituationen har förändrats och det har medfört ökad arbetsbelastning och brist på tid, men att den även har fört med sig nya utmaningar och kunskaper. Johansson (2005) såg också ett stort antal av förhållningssätt som

visade sig tydligt när det gällde pedagogers attityder till barnen, synen på kunskap och lärande, samt deras emotionella förhållningssätt och närhet till barns livsvärld. Vidare såg Johansson (2005) skillnader i vilken grad arbetslagen utvecklat gemensamma mål, strategier och pedagogisk medvetenhet. Hon menar också att det är viktigt att poängtera vikten av att pedagogerna får kontinuerlig fortbildning och möjligheter för att ständigt diskutera och reflektera över vad läroplanen innebär i deras konkreta arbete. Utan tid att reflektera finns risk för stagnation, men utan kompetens att ställa rätt frågor kan tiden för reflektion gå till spillo.

Johanssons (2005) studie visar att i de arbetslag där atmosfär och barnsyn karaktäriseras av gemensamt engagemang, emotionell närhet, öppenhet och en grundläggande respekt för barn finns ofta en kunskapssyn där man i stor utsträckning tar fasta på barnens kompetens och betydelsen av lärandet. I dessa grupper såg författaren att de vuxna tycktes ha en ambition att försöka förstå och skapa situationer för lärande utifrån barnens upplevelser och deltog aktivt i verksamheten. Studien visar också att i de arbetslag där atmosfären och barnsyn tenderar att bygga på distans och vuxnas föreställningar om att vara den som i huvudsak avgör vad som är gott för barnet tenderar att ge barnen mindre utrymme till delaktighet i sin egen kunskapsprocess.

Johanssons (2005) studie visar att pedagoger är medvetna om reflektionens betydelse och att det finns ett behov av att samtala om sin verksamhet men att deras tid till planering krymper, att det råder brist på tid för fördjupning, reflektion och egen kunskapsutveckling. Studien visar också att verksamheten utvärderas, men oftast inte mot de mål eller om pedagogernas strategier leder mot dessa, utan mot om det man föresatt sig att genomföra har genomförts och hur det mottogs av barnen.

Om dokumentationens betydelse visar Johanssons (2005) studie att dokumentation hjälper pedagogerna att se vad de egentligen gör i arbetet, att den hjälper dem att upptäcka sitt eget handlande i olika situationer och att förstå varför man agerar just på det sätt.

Johansson (2005) kommer fram till några aspekter som är gynnsamma för lärandet och den pedagogiska medvetenheten. Dessa är, menar författaren, att pedagogerna har en genomtänkt analys av sina mål och hur de ska göra för att arbeta mot dessa. Även att analysera vad sammanhanget betyder för lärandet, hur miljö och verksamhet ska organiseras och vilket lärandestrategi som det innehåll man ska arbeta med kräver. Dessutom, menar Johansson (2005), att det fordras att pedagogen analyserar vad olika teorier om kunskap och lärande innebär, vad teorierna belyser och vilka konsekvenser som följer för arbetet i vardagen. Författaren menar också att pedagogisk medvetenhet innebär att den atmosfär, synen på barnet som person liksom den lärande- och kunskapssyn pedagoger omfattar och gestaltar i praktiken, kan speglas mot den kunskapssyn som framkommer i läroplanen.

Nedan beskriver författarna Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) de ökade kraven på ett systematiskt kvalitetsarbete. De tar upp hur arbetslagen förväntas arbeta enligt de nya riktlinjer och krav inom de nya målområdena uppföljning, utvärdering och utveckling, som finns i (Lpfö 98/10).

5.4 Dokumentation och kvalitetsarbete

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) har beskrivit verksamhetens process och arbetsmetoder för att i kvalitetsredovisningen kunna sammanfatta det systematiska kvalitetsarbetet.

Litteraturen avser att stödja förskolans kvalitetsarbete utifrån läroplanens intentioner vad gäller barns lärande och utveckling i förskolan. Pedagogiskt kvalitetsarbete handlar om perspektivtagande, att vara medveten om vad kvalitet innebär i förskolan.” Fokus ligger på barns förutsättningar för lärande, vad och hur de lär och vilka kunskaper de haft möjlighet att utveckla i förskolan” (Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009, s. 18).

Systematiskt kvalitetsarbete utgår från följande sammanhängande steg: Barns lärande och kunskap, planering och genomförande, dokumentation, perspektiv och definition, utvärdering av förskolans kvalitet, analys och tolkning, måluppfyllelse, kvalitetsredovisning och kvalitetsutveckling. Dokumentationen bör enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) omfatta aktuellt/aktuella läroplansmål som barnen bör ha möjlighet att utveckla kunskap om och tolkning av vad det innebär, hur lärarna tänker om det innehåll man arbetat med, vad som har gjorts, hur det genomförts i verksamheten kring det aktuella innehållet samt barns meningsskapande kring det samma.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) sammanfattar två huvudanledningar till dokumentation: Följa och påverka barns lärande och utveckling samt följa och påverka verksamhetens utveckling. De anser att en kombination av verktyg bör användas för att utvärdera lärarnas kompetens. De anser också att dokumentation av barns lärandeprocesser, där barnens röster och perspektiv framträder bör vara underlag för utvärderingen.

Kvalitetsredovisningen är den sammanfattande dokumentationen och utvärderingen av var verksamheten befinner sig i sitt kvalitetsarbete vid en viss tidpunkt, när det gäller att förverkliga nationella mål. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) anser att fokus i kvalitetsarbetet i högre grad borde inriktas på att förskolor redovisar barns lärande inom olika områden samt att mer utgå från läroplanens mål. Utvärdering visar att kommuners och politikernas mål tenderar att dominera över läroplansmålen. Enskilda förskolor blir osäkra över vilka mål de ska förhålla sig till. Författarna uttrycker att ”i den ideala förskolan arbetar lärare som har hög kompetens, och organiserar sin verksamhet på så sätt att de utifrån dokumentation och liknande underlag har en tydlig överblick över varje barns lärande och utveckling” (Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009, s. 92).

Det dagliga kvalitetsarbetet omfattar enligt författarna följande moment: Observation, kartläggning, planering, genomförande och dokumentation, analys och tolkning samt utvärdering och kvalitetsutveckling. Fokus ligger oftast på det första momentet, medan de övriga framträder i det systematiska kvalitetsarbetet. ”Utifrån val av mål i läroplanen, och vad barn förväntas ha möjlighet att utveckla kunnande om, skapas en verksamhet där aktiviteter planeras, barns lärandeprocesser och förändringar i dem dokumenteras och sätts i relation till de förutsättningar de har att lära i förskolan” (Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009, s. 98). I denna beskrivning hänger samtliga steg i kvalitetsarbetet samman. De bildar en helhet och innefattar enligt författarna verksamhetens kvalitet, barns lärande och lärares behov av kompetensutveckling i relation till läroplanens strävansmål.

De två följande studierna av Lutz (2006, 2009) tar upp dokumentation avseende barn i behov av särskilt stöd. Han har i sina studier varit intresserad av hur barn beskrivs avseende normalitet och avvikelser.

5.5 Normalitet och avvikelse

Lutz (2006) behandlar relationen mellan begrepp som utveckling, avvikelse och särskilt stöd i förskolan. Begreppet normalitet problematiseras i ett samhälleligt perspektiv och kopplas till olika aktörers utrymme att formulera "sanningar" rörande avvikelser. Avhandlingen baseras på en fallstudie av bedömningar av barn inom förskolan kategoriserade under begreppet "barn i behov av särskilt stöd". En central fråga är hur legitimitet att definiera avvikelser bland barn i förskoleåldern skapas.

Syftet var att beskriva och problematisera praktiken att utvecklingsbedöma barn i förskoleåldern. Lutz (2006) tittade på hur pedagoger beskrev de beteenden hos barn som låg till grund för att de kom att definieras som barn i behov av särskilt stöd. Vidare behandlade studien hur förskolebarn blev föremål för extra personalresurser samt vilka aktörer som definierade gränserna för när extra resurser skulle bli tillgängliga. Han tittade också på hur legitimitet skapades för den process som ledde till kategoriseringar samt vilken funktion begreppet barn i behov av särskilt stöd hade i relation till förskoleverksamheten.

Resultat enligt Lutz (2006) visar att för att söka extra personalresurs används en blankett, där pedagogerna formulerar ansökningar som skrivs under av föräldrar och biträdande rektor innan de skickas vidare till en samordnare. Innehållet i ansökan diskuteras vid en del tillfällen med övriga pedagoger. Blanketten har ett begränsat utrymme att beskriva barnet på. Bilden riskerar enligt Lutz (2006) att bli kategorisk och fokusera på barnets problem. En rubrik är att referera till pågående insatser för barnet. Nämnade yrkeskategorier är psykolog, pedagogkonsulent, logoped, Socialtjänst, Habilitering (HAB) och Barn och ungdomspsykiatri (BUP).

Fler resultat som framkommer är enligt Lutz (2006) att de problemområden som dominerar i analyserna av ansökningarna är språk och kommunikation, koncentrationssvårigheter och utagerande beteende. En central fråga i studien är vilken funktion begreppet barn i behov av särskilt stöd har. Två huvudsakliga skäl till att påtala stödbehov som framkommer är att skapa ökad kompetens för hur pedagogerna ska bemöta barnen pedagogiskt. Den kan frigöras inom organisationen eller externt, vilket skapar ett nätverk kring barnet. Det andra skälet är att frigöra tid för att arbeta specifikt med ett barn som inte kan få sina behov tillgodosedda i den ordinarie verksamheten.

Resultat enligt Lutz (2006) visar att de barn som endast har pedagogers bedömning, inte av läkare eller habilitering och inte är under utredning har betydligt lägre tid med extra personalresurs, ca 12 – 25 % av tiden mot 50 – 100 % för barn under utredning och med diagnos. Tre kategoriseringar av barn framkommer, dessa är barn med funktionshinder, barn som är sena i utvecklingen och barn inom autismspektrat.

Ett huvudmotiv som framkommer av pedagogerna när de söker extra personalresurs för enskilda barn är att kunna lyfta ur barnet ur barngruppen för individuell träning. Det tyder enligt Lutz (2006) på en strävan mot mer segregerande lösningar. Det inkluderande perspektivet märks enligt författaren inte i denna undersökning. Förskolans verksamhet lyfts

inte fram och berörs i den blankett som fylls i vid ansökan om resurs. Fokusering ligger på barnet och dess behov av särskilt stöd avslutar Lutz (2006).

Lutz (2009) har studerat, problematiserat och analyserat barn i kategorin barn i behov av särskilt stöd i förskolan och de kategoriseringsprocesser som knyter an till begreppet. Han har studerat hur kategorin växt fram och konstruerats, fyllts med olika innehåll som varit beroende av olika "sanningar" rörande barn i förhållande till historiska och kulturella förlopp i samhället. Han beskriver att när man betraktar kategorin barn i behov av särskilt stöd, är dessa barn bedömda och definierade från ett vuxenperspektiv. En utgångspunkt för vuxnas bedömning, var att dessa barn utgjorde ett problem. Syftet med att definiera dessa barn utifrån en problembild kunde vara att de beskrivna problemen skulle bemötas med rätt stöd som kunde gynna barnet själv, verksamheten och på lång sikt samhället i stort. Barnens agentskap blev därmed otydligt och barnens beteenden blev föremål för olika professioners uppfattningar om normalitet/avvikelse.

Vidare beskriver Lutz (2009) att inom den specialpedagogiska forskningen som är bunden till skolans värld, har förhållandet mellan allmänpedagogik och specialpedagogik varit föremål för diskussion. I ett kompensatoriskt perspektiv handlar det om att få barnet att nå upp till den nivå som andra barn har inom ett visst område. I grundskolan arbetar man med standardiserade uppnåendemål gentemot olika styrdokument på nationell och lokal nivå. Förskolans mål är på motsvarande sätt formulerade men med strävansmål, vilka delvis utgår från samma rationalitet men samtidigt kan utgöra en grund för en mer holistisk syn på barnens utveckling. Lutz (2009) menar att i ett demokratiskt perspektiv syftar det istället till att institutionen (miljön) avnormaliseras, vilket innebär att gränserna för normalt beteende omformuleras så att fler barn inkluderas i den allmänna pedagogiken. Institutionen kommer då att bemästra en större variation och heterogenitet. Om avvikande beteende ses som en brist i interaktionen mellan miljön och individen kommer också fokus ligga på att hitta nya vägar att omforma miljön så den kan passa det enskilda barnet. Lutz (2009) skriver att utgår man från en brist hos individen kommer detta att leda till en fokusering på att fördjupa kunskapen om problemet för att åtgärderna ska bli verksamma. Det leder ofta till att barnen kategoriseras för att få en grund att stå på när man sedan ska anpassa individen i den givna miljön.

När det gäller tekniker i de organisatoriska processerna kring barn i behov av särskilt stöd menar Lutz (2009) att den administrativa nivån blir extra intressant. Det är i den lokala praktiken som centrala direktiv realiserar. Centrala direktiv rörande barn i behov av särskilt stöd är otydliga vilket ger ett stort handlingsutrymme för lokala aktörer. Vidare skriver Lutz (2009) att idag tas många beslut rörande vilka problem som ska åtgärdas eller kompenseras för på den lokala nivån. Policytexter, juridiskt ramverk och andra centrala direktiv kan utgöra en vägledning men enskilda aktörer har i den decentraliserad organisation stort utrymme att lokalt forma praktiken.

En grundläggande fråga är enligt Lutz (2009), vems problem som definieras via kategoriseringen och i relation till vad. Han menar att med utgångspunkt i denna fråga kan ett antal olika alternativa tolkningar skönjas. Studien visar att det är samhällets problem om den generella kvalitén försämras i verksamheten och fler barn riskerar då att falla utanför ramarna och definieras som avvikande. Miljön anpassas till det barnunderlag som är aktuellt, dvs en inkluderande pedagogik. Då flyttas mycket av problemet från barnet till verksamheten. De barn som faller utanför ramen blir ett tecken på att verksamheten inte lyckats med intentionen att fånga upp barnens olikheter. Om problemet ses som barnets syftar förskoleverksamheten till att via olika åtgärder skapa en optimal miljö vilket stimulerar barnets utveckling. Lutz

(2009) menar att åtgärderna utgår då ifrån det enskilda barnet och kopplas till teoretiska konstruktioner rörande olika delar i barns utveckling. Avvikelsebedömningar blir ett viktigt redskap för att skapa ett nätverk kring barnen ifråga om adekvat kompetens för att möta problemet. Individuella lösningar blir svaret på de problem som bedöms som individuella, vilket också kan få konserverande funktion i förhållande till befintlig pedagogisk miljö.

Lutz (2009) studie visar att ser man ur ett administrativt perspektiv fungerar pedagogerna företrädesvis som en länk mellan förvaltningen och externa bedömare. Han menar att då det inte finns några "naturliga" informationskanaler mellan förvaltningen och institutioner som exempelvis barnrehabiliteringen, blir pedagogernas nära kontakt med föräldrarna en förutsättning för att utredningar och diagnoser ska bli synliga inför resursfördelningen inom den pedagogiska organisationen.

5.6 Sammanfattning av tidigare forskning

I genomgången av tidigare forskning framkommer att barns lärande har tydligare fokus än tidigare. Barns intresse styr i högre grad den pedagogiska verksamheten. Den har blivit mer medveten och tydligare, barns lärande synliggörs, dokumenteras och alla kan ta del av dess innehåll. Åtgärdsprogram/handlingsplan är inte obligatoriskt i förskolan men flera kommuner använder ändå detta dokument som ett redskap för att planera verksamheten för det enskilda barnet och för att säkerställa behovet av stöd.

Den pedagogiska dokumentationen har utvecklats under senare år i förskolan. Den är till stöd för pedagogerna att bli medvetna om och reflektera över enskilda barn, gruppen och verksamheten som helhet. Dokumentationen synliggör verksamheten och lärandet för barn, pedagoger, föräldrar, politiker samt övriga intresserade. Den reviderade läroplanen (Lpfö 98/10) ställer ökade krav på dokumentation och kvalitetsarbete. Högre krav ställs idag på att förskolor redovisar barns lärande inom olika områden samt att verksamheten utgår mer från läroplanens mål. Kvalitetsredovisningen bör visa var verksamheten befinner sig när det gäller att förverkliga nationella mål.

Betydelsen av tid för reflektion och fortbildning är av vikt för att kunna genomföra arbetet med dokumentation och kvalitetsutveckling i verksamheten. Betydande skillnader framkommer i arbetslag där atmosfär karaktäriseras av gemensamt engagemang i motsats till arbetslag där kunskapssynen bygger på distans. I en kunskapssyn där den vuxne i huvudsak avgör vad som är bra för barnen blir de mindre delaktiga i sin kunskapsprocess.

Anledningar till att söka stöd för enskilda barn är att skapa ökad kompetens för att bemöta barnen pedagogiskt samt för att frigöra tid för att arbeta specifikt med ett barn som inte får sina behov tillgodosedda i den ordinarie verksamheten.

Det här avslutar avsnittet avseende tidigare forskning och en övergång sker till en beskrivning av den forskningsansats och metod som studien utgår från.

6. Metod och genomförande

Under rubriken metod och genomförande görs en beskrivning av forskningsansats, metodval, urval, genomförande, analys av intervjumaterialet samt etik.

6.1 Forskningsansats

Studien är en kvalitativ forskningsstudie som genomförts i praktisknära forskning. Vi har inspirerats av fenomenografi och därmed andra ordningens perspektiv via pedagogernas berättelser om fenomenet dokumentation. Härigenom ville vi få tillgång till variationen i pedagogernas uppfattningar/syn på dokumentation för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd. Fenomenografi är en forskningsansats om olika sätt att förstå, uppfatta och erfara olika fenomen. Den definieras av sitt forskningsobjekt och är inte bunden till bestämda metoder eller teorier. I en fenomenografisk ansats står sökandet efter variationer i centrum (Bengtsson, 2005). Med andra ordningens perspektiv blir studien en empirisk grundad beskrivning av olika sätt att uppfatta dokumentation samt att söka innebörder. Den gör ett försök att analysera och beskriva vad ett antal personer har sagt vid en intervju (Larsson, 1986). Inom fenomenografi, där ett andra ordningens perspektiv intas, är det de bakomliggande sätten att erfara världen, fenomenen och situationerna som blir föremål för forskning (Marton & Booth, 2000). Meningen är att med denna metod beskriva hur dokumentation framstår för de pedagoger som intervjuas. Viktigt är att skaffa förtrogenhet med de fenomen man tänker analysera (Larsson, 1986). I analysen konfronteras reflektioner och material med varandra, härmed fördjupas förståelsen och kärnan i analysen är jämförelsen mellan olika svar. Genom att jämföra skillnader får en uppfattning en gestalt. Sökande efter likheter och skillnader är centralt (Larsson, 1986).

Viktigt i denna ansats är att avgränsa frågeställningen till vilket fenomen vi vill beskriva uppfattningar av (Larsson, 1986). Pedagogernas uppfattningar kommer att gestaltas i form av ett kategorisystem. Beskrivningen av uppfattningar - kategorier kommer att illustreras med citat, vilket görs i en fenomenografisk studie. Syftet är att hjälpa läsaren att fånga innebörden i gestaltningen av en uppfattning (Larsson, 1986). Sammansättningen av beskrivningskategorier som ringar in skilda sätt att erfara ett fenomen är utfallsrummet. Utfallsrummet är den sammansättning av beskrivningskategorier som omfattar distinkta grupperingar av aspekter av ett fenomen samt relationen dem emellan (Marton & Booth, 2000). Viktiga kriterier för vilka egenskaper som beskrivningskategorier bör ha är att de bör ha en tydlig relation till undersökningens fenomen, varje kategori säger något distinkt om ett särskilt sätt att erfara ett fenomen. Vidare måste kategorierna ha en logisk relation till varandra, som ofta är hierarkisk, samt att så få kategorier som möjligt bör användas, för att den kritiska variationen i dataunderlaget ska kunna ringas in (Marton & Booth, 2000).

6.2 Metodval

Studien gjordes genom intervjuer med fokusgrupper i arbetslag, vilket är en form av fokuserade gruppintervjuer där en mindre grupp människor möts för att på en forskares uppmaning diskutera ett givet ämne med varandra. Gruppen leds av en samtalsledare – moderator – som initierar diskussionen och introducerar nya aspekter av ämnet i den mån det behövs. Metoden samlar in data genom gruppinteraktion och ämnet har bestämts av forskaren. Dessa argument skiljer en fokusgrupp från datainsamlingsmetoder där gruppdiskussionerna uppträder spontant och ingen fungerar som moderator (Wibeck, 2010).

Valet av denna metod skedde med ett intresse för att intervjua människor. Mycket data samlades härigenom in på relativt kort tid, vilket var en fördel i förhållande till den tid vi hade till förfogande. Blir diskussionen lyckad genereras ett dynamiskt material som kan analyseras på flera olika sätt (Wibeck, 2010). Data från fokusgrupper ger en inblick i hur människor tänker och talar. Interaktionen mellan gruppdeltagarna står i centrum. ”En fokusgruppdiskussion kan därför vara givande för att undersöka på vilket sätt människor handlar – eller åtminstone säger att de skulle handla – och vilka motiv de anger för detta handlande” (Wibeck, 2010, s. 52). Fokusgrupper används också för att förstå olikheter. En vanlig strategi är att använda grupper där likheten mellan medlemmarna i varje enskild grupp och skillnaderna mellan de olika grupperna betonas (Wibeck, 2010). Samtliga fokusgrupper var pedagoger i förskolan, skillnaden bestod i kommunbeslut för användning av planer för dokumentation. Ett syfte med dessa samtal är också ”att erbjuda en trevlig och avslappnad interaktion och en känsla av att någon lyssnar till vad man har att säga” (Wibeck, 2010, s. 53).

För att nå bästa möjliga resultat inom den tidsperiod som studien pågick skedde intervjuerna med en intervjuguide. Frågorna var specificerade och styrdes av moderatorn. De fem olika typer av frågor som beskrivs i Wibeck (2010) användes, vilka var öppningsfrågor, introduktionsfrågor, övergångsfrågor, nyckelfrågor samt avslutande frågor. Öppningsfrågorna användes för information om arbetslivserfarenhet, utbildning samt för att lära känna varandra i gruppen och att komma i gång på ett avslappnat sätt. Med introduktionsfrågorna startades ämnet dokumentation och pedagogerna gav sin erfarenhet av dokumentationen i förskolan. I nästa steg som var övergångsfrågor kom samtalet in på frågor om hur och när dokumentationen skedde och vad den användes till, samt vem den var tillgänglig för. De viktigaste frågorna var nyckelfrågorna, vilka gick mer på djupet och de centrala delarna i studien väntades här få svar. Frågor ställdes om dokumentationsformer för alla barn, samt för barn i behov av särskilt stöd. Intressant var att ta reda på om dokumenten medverkade till att situationen för barnen blev bättre och var aktiva dokument. Intervjun avslutades med de avslutande frågorna, där samtliga deltagare fick möjlighet att reflektera över innehållet i intervjun. De gavs möjlighet att beskriva hur de uppfattade dokumentationen, om den var tillräcklig eller behövde utvecklas, samt om den var ett verktyg som fördjupade arbetet, och om den stärkte deras yrkesprofession. Det sista som skedde var den avslutande slutfrågan som moderatorn ställde, om något hade missats eller om någon hade ytterligare tillägg (Wibeck, 2010).

6.3 Urval

Här följer en beskrivning om urvalsförfarandet, beskrivning av arbetslagen, deras utbildning och hur länge de har arbetat tillsammans samt vilken erfarenhet de har av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd, samt tillvägagångssättet hur processen att få tillgång till fältet har gått tillväga.

Studien har genomförts i fyra arbetslag, inom förskolans verksamhetsområde i fyra olika förskolor i tre olika kommuner. Vid urvalsförfarandet tog vi kontakt med arbetslag, som var kända för oss genom yrkets vägnar och där vi sedan tidigare hade en relation till någon i arbetslaget. Detta innebar att vi vid ett eller flera tillfällen hade träffat personen/personerna i arbetslagen. Vi har inte arbetat tillsammans med personerna i fokusgruppen. Vi, författare, beslutade att välja och kontakta två arbetslag var.

Arbetslag 1 bestod av två förskollärare och en barnskötare. Förskollärarna utbildade sig på 80-talet och har arbetat inom förskolan sedan dess. Barnskötaren utbildade sig i mitten av 2000-talet. Pedagogerna har arbetat tillsammans i två år. De hade liten erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd och hade mycket liten erfarenhet av att använda handlingsplan som ett dokumentationsverktyg.

Arbetslag 2 bestod av en förskollärare, en barnskötare och en utbildad barnskötare. Förskolläraren utbildade sig i början av 70-talet och hade också vidareutbildningar som Montessorilärare och specialpedagog. Barnskötaren utbildade sig på 90-talet. Pedagogerna hade arbetat tillsammans i ca 10 månader. Arbetslaget hade ingen erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd och därmed ingen erfarenhet att använda särskilda dokument.

Arbetslag 3 bestod av tre förskollärare. Två av dem utbildade sig på 80-talet där den ena av dem hade ytterligare kompetensutbildning inom verksamhetsområdet. Den tredje förskolläraren var utbildad på 90-talet, hon hade en vidareutbildning inom pedagogik samt ytterligare kompetensutbildning inom förskolans verksamhetsområde. De hade arbetat tillsammans i sex år. Arbetslaget hade erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd och även erfarenhet av att använda handlingsplan.

Arbetslag 4 bestod av tre förskollärare. En var utbildad i slutet av 80-talet, en i början av 90-talet och den tredje hade arbetat som barnskötare sedan gymnasiet och utbildade sig till förskollärare i slutet av 2000-talet. De hade arbetat tillsammans ca två år. Arbetslaget hade stor erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd och de var väl bekanta med att använda handlingsplan.

6.4 Genomförande

Här beskrivs de tillvägagångssätt som använts inför studiens genomförande. På vilka sätt kontakt togs med arbetslag, hur information om studien förmedlades, samt vilket underlag som använts i samband med genomförandet.

6.4.1 Kontakt med arbetslag samt informationsbrev

Rekryteringen av arbetslag gick tillväga på olika sätt av oss författare. En av oss tog den första kontakten via mejl med den personen i arbetslaget där en tidigare relation fanns. Efter att personerna besvarade mejlen med positiva svar skickades brevet till arbetslagen med information om studien samt etiska regler (Bilaga 1). Efter en vecka togs kontakt via telefon för att bestämma tid för intervjun. Den andra författaren kontaktade två arbetslag per telefon där en relation fanns till en person i arbetslaget. Det ena arbetslaget kontaktades åter efter en vecka och tid för intervju bestämdes och brevet med information skickades ut. Det andra arbetslaget ville läsa informationsbrevet innan de beslutade sig om deltagande. Efter mycket övervägande och på grund av tidsbrist beslutade de för att tacka nej till deltagande. Ett nytt arbetslag kontaktades per telefon där relation till en av pedagogerna fanns. Pedagogen ringde tillbaka efter några dagar och tackade ja till deltagande. Ett informationsbrev skickades ut och därefter bestämdes tid för intervju via telefon.

Brevet som skickades ut till arbetslagen innehöll information om studiens syfte, innehåll, vilka personer författarna var, vad uppsatsen skulle användas till samt vilka frågeställningar som kom att behandlas under intervjun. I brevet informerades också om tidsåtgång,

tillvägagångssätt under intervjun, etiska regler samt uppsatsens tillgänglighet. I brevet fanns också kontaktuppgifter som mejladresser och mobiltelefonnummer till författarna.

6.4.2 Intervjuguide samt intervjuer

Intervjuerna utgick från en intervjuguide med strukturerade frågeområden utifrån fem olika typer av frågor (Wibeck, 2010, s. 73). Frågeguiden konstruerades tillsammans av båda författarna. Inom frågeområdet öppningsfrågor och introduktionsfrågor var syftet att samtliga deltagare skulle ges möjlighet att delge sin bakgrund med utbildning och tidigare erfarenheter av dokumentation. Övergångsfrågorna var tänkta att leda närmare den praktiska verksamheten och arbetslagens dokumentationsprocesser. De centrala frågorna utifrån studiens syfte var tänkta att ringas in med hjälp av nyckelfrågorna där deltagarna gavs möjlighet att diskutera frågeställningarna enligt modellen för fokusgruppsintervjuer. Här förväntades mer djupgående svar angående pedagogernas uppfattningar om dokumentation för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd. I de avslutande frågorna gavs samtliga deltagare möjlighet att komma till tals och reflektera över innehållet. Denna del innehöll frågor där deltagarna kritiskt kunde analysera den egna verksamheten med både fördelar och nackdelar med de dokumentationsformer de använde. Frågor ställdes om och hur dokumentationen ledde till utveckling och lärande. Slutfrågans syfte var att fånga upp om någon synpunkt hade missats eller om någon deltagare ville förmedla ytterligare tillägg. Brev med skriftlig information till deltagarna i fokusgrupperna skickades till aktuella fokusgrupper. Intervjuguiden användes endast som stöd för författarna vid intervjutillfällena. Deltagarna i fokusgrupperna fick inte ta del av frågorna i förväg (Bilaga 2).

Samtliga intervjuer genomfördes på dagtid på respektive förskola. Intervjuerna genomfördes i samtalsrum i ostörd miljö på förskolan. Alla intervjuer inleddes med en introduktion av samtalsramarna angående rollfördelning, tidsåtgång samt struktur i frågorna. Vid samtliga fyra fokusgruppsintervjuer deltog båda författarna där vi agerade samtalsledare vid två intervjuer vardera. Den av författarna som inte hade någon relation till arbetslaget agerade samtalsledare. Den andra förde stödanteckningar och ställde följdfrågor. Första och andra intervjun spelades in av den som inte agerade samtalsledare, som också transkriberade materialet. Tredje och fjärde intervjun spelades in av båda författarna där transkriberingen gjordes av den som inte agerade samtalsledare. Alla intervjuer transkriberades i sin helhet. Samtliga intervjuer bearbetades, sammanställdes och resultat analyserades genom sökande efter variationer i pedagogernas uppfattningar av dokumentation.

6.5 Analys av intervjumaterialet

Nedan följer en beskrivning av resultaten i förhållande till reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Här följer också reflektioner kring val av fokusgruppsintervju som metod.

6.5.1 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

”Reliabilitet innebär att olika forskare, oberoende av varandra, ska komma fram till samma resultat när de studerar ett material” (Wibeck, 2010, s. 143). Enligt Wibeck ökar reliabiliteten om samma moderator leder samtliga fokusgrupper som ingår i en studie, men i denna studie agerade författarna annorlunda i och med att samtalsledaruppgiften fördelades.

Materialet kodades och kategoriserades enligt modell i Wibeck (2010). Modellen utgår från att två eller flera bedömare oberoende av varandra kodar materialet utifrån kriterier som ställts upp på förhand. Detta arbetssätt har tillämpats i studien genom att var och en har utifrån

studiens syfte kategoriserat materialet i rubriker och underrubriker oberoende av varandra. Därefter har författarna gemensamt jämfört överensstämmelsen i kodningen med avseende både på enhetsindelning, hur man drar samma gränser mellan olika ämnesaspekter och kategorisering (Wibeck (2010)).

Validitet handlar om att verkligen studera det man sagt att man ska studera (Wibeck 2010). Validiteten i studien är av hög trovärdighet genom att i samtliga fokusgruppsintervjuer har författarna hållit sig till ramen i samtalen, det vill säga frågeguiden och det centrala innehållet avseende uppfattningar om dokumentation. Intervjuerna har ägt rum på respektive enhet, som enligt Wibeck (2010) ökar validiteten när samtal sker i för informanterna bekanta miljöer. Validiteten i studien ökades genom att båda författarna spelade in de två sista intervjuerna. Varje författare hade då tre samtal inspelade och möjligheten fanns då att lyssna på dem oberoende av varandra. Detta bidrog till en ökad validitet.

Generaliserbarhet innebär att man måste resonera kring vem de resultat man får fram egentligen gäller för (Stukat, 2005). ”Om resultatet enbart avser det de undersökta personerna blir värdet ett helt annat än om det kan generaliseras till en större grupp” (Stukat, 2005, s. 129). Resultatet i denna studie omfattar endast de personer som har deltagit och är inte aktuellt att generalisera till andra arbetslag och förskolor. Personer som arbetar med dokumentation kan ha glädje av att bli informerade om studiens resultat, på så sätt kan resultaten eventuellt generaliseras.

6.5.2 Metodreflektion

Valet av fokusgruppsintervju som metod kändes relevant för att få uppfattningar om dokumentation från flera pedagoger i varje arbetslag. En fördel var att samtliga deltagares uppfattningar diskuterades och bearbetades vid ett gemensamt tillfälle. En nackdel som vi har reflekterat över är att personernas utbildning, erfarenheter samt personliga egenskaper kan ha påverkat resultaten, genom att personerna har olika starka positioner i arbetslagen och tog därmed olika plats i fokusgrupperna. Rollen som samtalsledare är relativt ny för oss författare, vilket har påverkat fördelning av talutrymme, genom att vi tillät några personer att tala mer än andra. Denna upptäckt gjordes först i samband med transkribering.

Rollen som moderator fördelades mellan författarna, vilket kan ha påverkat resultaten genom att vi är två olika personligheter med olika erfarenheter av hur dokumentation i förskolan genomförs. Detta har påverkat att vi ställde frågorna på olika sätt. Enligt Wibeck (2010) ökar reliabiliteten om samtalen leds av samma moderator. Anledning till en delad samtalsledarroll var att den av oss som ledde samtalet skulle vara okänd för deltagarna, vilket gav möjlighet för samtalsledaren att ställa frågor utan att bli färgad av förförståelse. Författarnas känsla var att den relation som sedan tidigare fanns till någon person i arbetslaget kunde påverka hur frågorna ställdes. Det var anledningen till att vi agerade samtalsledare i de arbetslag där ingen tidigare relation fanns.

I transkriberingsförfarandet upptäcktes också att vi ibland ställde följdfrågor för snabbt och kom därmed ifrån kärnfrågan och eventuellt missade tankar och åsikter som kunde gett studien ett mervärde. Intervjuguiden var till en god hjälp att hålla intervjun inom fokusområdet vilket framkom tydligt vid transkribering. Tidsaspekten i förhållande till arbetslagens disponibla tid till intervjuer, samt den tid som fanns till förfogande att genomföra och slutföra denna studie, gjorde att ramen hölls strikt i alla samtal. Denna aspekt utgör underlag för hög validitet. Genom ytterligare tid och fler intervjuer med varje arbetslag kunde

validiteten kanske ha blivit högre genom ökade möjligheter till fördjupning inom området dokumentation.

Inför fokusgruppsintervjuerna beslutade författarna att spela in de samtal, där man inte agerade samtalsledare. Efter de två första intervjuerna upptäcktes vikten av att båda författarna hade tillgång till materialet för att kunna lyssna och reflektera. I de två resterande intervjuer spelade båda författarna in samtalen, vilket var en stor fördel vid bearbetning och sammanställning av material som då kunde ske oberoende av varandra.

Arbetslagen fick inte tillträde till intervjuguiden, dels för att samtalen skulle ha möjlighet att vara spontana och konkreta, dels för att inte bli allt för detaljerat förarbetade. Uppfattningen var att denna metod bidrog till en ökad dialog mellan personerna.

6.6 Etik

Nedan följer en genomgång av de etiska reglerna vilka avser information och samtycke, krav på konfidentialitet samt krav på nyttjande enligt Vetenskapsrådet (2002).

I brevet som skickades till arbetslaget efter den första personliga kontakten informerades om studiens syfte, tillvägagångssätt och metoder samt att deltagandet var frivilligt och kunde avbrytas när de ville. Vi bad också om tillåtelse att få spela in samtalet, vilket var en förutsättning för deltagande.

I brevet informerades också om vilka vi är och att resultaten kommer att användas och presenteras i en magisteruppsats i specialpedagogik. Uppsatsen kommer att finnas tillgängligt på Internet bland övriga uppsatser. Vi informerade intervjupersonerna om att alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt, vilket innebär att namn på deltagare, förskolor och kommuner inte kommer att gå att identifiera. Vi förhåller oss till regler om sekretess och tystnadsplikt genom att inte samtala med utomstående om i vilka arbetslag, på vilka förskolor och i vilka kommuner studien har ägt rum. Deltagare i studien valde författarna att hitta utan inblandning av andra personer, vilket bidrog till en ökad sekretess. En slutsats var att desto färre personer som kände till var studierna har genomförts desto bättre för konfidentialiteten. Studien är möjlig att använda för forskningsändamål med syfte att utveckla den specialpedagogiska verksamheten.

7. Resultat

Empirin har som tidigare nämnts insamlats genom fyra fokusgruppsintervjuer med arbetslag inom förskolans verksamhetsområde. Vid varje intervju har tre pedagoger ur arbetslaget deltagit. Varje intervju har spelats in och sammanställs här utifrån frågeställningar i syftet, vilka är: Vilka former av dokumentation görs enligt pedagogerna och hur beskriver de dem? I vilka sammanhang sker dokumentation? På vilka sätt berättar de att de använder dokumentationen? Hur uppfattar pedagogerna den dokumentationen som de använder? Uppfattar de att dokumentationen leder till utveckling? På vilket sätt? Om inte, varför? Utifrån dessa frågeställningar kommer resultatet att bearbetas med underrubriker inom respektive frågeområde.

7.1 Former av dokumentation

Här beskrivs i underrubriker olika former av dokumentation. Först sammanfattas hur pedagogerna uppfattar skillnader i dokumentation förr och nu, därefter följer uppfattningar om vilka dokumentationsverktyg som används för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd.

7.1.1 Dokumentation förr och nu

Arbetslagen beskriver hur synen på dokumentation har förändrats de senaste årtionden. De upplever att dokumentationen tidigare till stor del bestod av text och bilder som beskrev vad barnen hade gjort, händelser och aktiviteter. Förskollärare i arbetslag 4 beskriver:

”Då var det lite mer att visa vad barnen har målat, teckningar och vad de har gjort för pyssel. Nu är det lite annat. Nu diskuterar vi mycket vad det är vi ska dokumentera. Allt ifrån barnintervjuer och vad de säger spontant och i vilket syfte och om vi ska använda det till något i våra verksamheter. Jag kan tycka att dokumentation har en annan innebörd nu med lite högre krav på oss pedagoger”.

En annan förskollärare i samma arbetslag fortsätter:

”Min erfarenhet är att dokumentationen har beskrivit vad vi gör och att den har varit relaterat till våra läroplansmål och vi har tagit bilder på vad vi gör relaterat till läroplansmålen men vi har inte har gått in på djupet som vi nu håller på och bearbetar. Hur ska vi visa barnens lärande i detta, det är en process nu och vi är mitt uppe i den”.

Förskollärarna är här överens om att dokumentationen idag har tydligare fokus på lärande. Dessa tankar finns också i arbetslag 3 där förskollärarna berättar:

”Dokumentationen har ändrat fokus, att det är mer vad vi erbjuder barnen idag och att man tittar på sin egen verksamhet. Förut vad det oftast så att man tittade mer på de barnen som hade särskilda behov. Sen var det den här checklistan man hade t ex om barnen kunde klippa. Idag existerar inte den”.

”Tidigare har man oftast tittat ur ett problemområde, att det är barnet som äger problemet. Det är ändrat lite nu, att man tittar mer på vad verksamheten har att erbjuda”. ”Idag är det hela verksamheten, hela gruppen som vi dokumenterar.”

Barnskötare i arbetslag 2 säger:

”Jag fick upp ögonen för dokumentation 2004, då jobbade man mycket med att anteckna och följa barnen i gruppen, sitta och lyssna vid sidan om, men det har utvecklats så otroligt mycket sedan jag började förstå pedagogisk dokumentation”.

En förskollärare i arbetslag 1 beskriver förändringar:

”Förr så hann jag skriva ner mycket mer än vad som finns utrymme för nu. Idag har vi lite mer struktur i dokumentationen, hur vi lägger bilder och skriver texter i Unikum, som vi nyss har börjat med”.

Dokumentation idag ses enligt pedagogerna mer utifrån grupp och verksamhet samt att beskriva barns lärande. Tidigare var mer fokus på att dokumentera vad barnen har gjort.

7.1.2 Dokumentationsverktyg

Samtliga arbetslag arbetar med portfolio i någon form där kameran är ett viktigt verktyg. Tre av fyra arbetslag hade börjat dokumentera i Unikum och har kommit olika långt. Arbetslag 4 använder ett dokumentationsunderlag inför utvecklingssamtal. Arbetslag 1 och 2 använder ett papper som stöd i utvecklingssamtalen, där olika områden tas upp som t ex kontakt och inställning till den vuxne, till andra barn, matvanor, sovvanor etc. Arbetslag 3 använder verksamhetsplanen som underlag inför utvecklingssamtalen.

Arbetslag 3 använder blogg som barnens dokumentationsverktyg och som föräldrarna har tillgång till. De har också digital fotoram där dokumentation av verksamheten blir presenterad. Varje barn får sina bilder på CD som ett samlat dokument vid avslutad förskoletid. Arbetslag 1 använder loggbok för att dokumentera både spontana och planerade situationer som sedan används för reflektion. Arbetslag 2 har ambitionen att börja med loggbok men har inte kommit igång. I arbetslag 4 dokumenteras förutbestämda situationer för att se om deras uppfattning stämmer överens med verkligheten. I tre arbetslag nämns att de utgår från bestämda dokument inför kvalitetsredovisning. Samtliga arbetslagens dokumentation utgör ett underlag för det systematiska kvalitetsarbetet som varje kommun är skyldig att redovisa årligen. I följande beskrivs dokumentationsverktyg för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd. Förskollärarna i arbetslag 1 berättar:

”Vi tar mycket kort och gör kvalitetsdokumentation med tankekartor där vi benar upp väldigt små saker t ex vilket lärande har byggleken eller matematik eller språk”. ”Vi gör en notering i kalendern som sitter på väggen, skriver lite grann vad vi gjort under dagen. Att vid inskolningar skriva ner lite med små punkter är en bra hjälp. Inför samtal kommer jag ihåg hur det var”.

I arbetslag 2 berättar barnskötaren:

”Det som vi sätter in i portfoliopärmarna blir en viss dokumentation för hela gruppen. Om något barn har byggt ett högt torn ”det här klarar jag av idag” och då hamnar det i barnets pärm som ett fotografi med text till”.

I arbetslag 3 som använder blogg och i arbetslag 4 som använder Unikum där digitalkameran är ett viktigt hjälpmedel framkommer följande tankar:

”Bloggen används av alla barn och ibland gör vi det på storbild och så berättar barnen vad vi ska skriva”. ”Den fantastiska digitalkameran! Vi tar mycket bilder. Och så har vi ”Hjärtestunden” som är livskunskap fast den är på barnnivå. Hur man ska vara eller är mot varandra och hur man ska stärka sig själv som på självkänsla och kroppsuppfattning”. ”Det är något gemensamt

som vi har fått fortbildning i, hela kommunen. Så det materialet hänger uppe och växer, det är något som syns hela tiden”.

Om kvalitetsutveckling säger en förskollärare i arbetslag 1:

”Vi ska ju kvalitetsdokumentera också, kvalitetsutveckla. Där ligger vi i startgroparna, vi har gått mycket utbildningar förra terminen, för att börja ändra om. Pedagogisk dokumentation, kvalitetsdokumentation där vi då ska dokumentera och det är även där som vi ska skicka in kvalitetsdokumentation till vår förskolechef som då ska vara till deras kvalitetsredovisning”.

Gemensamt för alla arbetslag är att de använder digitalkameran som ett dokumentationsverktyg. De använder därefter foton på olika sätt.

När det gäller barn i behov av särskilt berättar tre arbetslag att de använder sig av handlingsplan som dokumentationsverktyg som följs upp och utvärderas efter 6-8 veckor. Arbetslagen har delade uppfattningar om betydelsen för barnen och familjen av att använda detta dokument. Det fjärde arbetslaget har inget särskilt dokument för barn i behov av särskilt stöd. Dessa uppfattningar framkommer i de arbetslag som använder handlingsplan:

”Handlingsplan vi har för dessa barn ger barnet och familjen mycket mer än vad den här Unikum gör”. ”Ibland känns det som att man skriver dokumentet för formens skull och inte för att det ska vara någon hjälp. Det enda är att man blir påmind om man går in och läser, men vi går inte in och läser speciellt ofta”. ”Den är vi tvungna att göra för att få stöd för barnet, vi är tvungna att upprätta den, samtidigt är det en hjälp till oss att göra det på det sättet”.

Som framkommer i citaten skiljer sig arbetslagens uppfattningar åt avseende handlingsplan.

7.1.3 Beskrivning av barnen i dokumentationen

I samtliga arbetslag framkommer det att barnen beskrivs utifrån vad de kan, styrkor och intressen. De anser det särskilt viktigt att formulera sig bedömningsfritt eftersom dokumentationen följer barnet under hela förskoletiden. Förskollärare i arbetslag 1 reflekterar över vikten av att tänka efter hur man uttrycker sig:

”Det kanske inte var så bra formulerat ”springer som en tant”. Kanske inte så käckt att det står så, för det ska ju följa barnet hela vägen upp sen. Vi har på vår avdelning ett stödpaper på våra utvecklingssamtal med väldigt generellt stöd. Alltså, det här med kontakt och inställning till den vuxne, till andra barn och mat- och sovvanor”.

Förskollärare i arbetslag 3 säger avseende barnsyn:

”Sen så är det så med kunskapssyn, barnsyn. Vi värderar de ju väldigt olika. Man kan prata med tio människor och alla kan ha olika syn. Vad är det vi vill att barnen ska lära sig, vad är det som är viktigt, vad räknas, vems kunskap är det som är viktigt. Är det den som barnen själva ser som kunskap eller är det den som vi vuxna värderar. Handlingen med portfolio och dokumentation har sprungit före reflekterandet, vad är det barnen ska kunna”?

Förskollärare i arbetslag 4 säger:

”Definitivt när vi pratar om barn med särskilda behov, där utgår vi ifrån vad barnen kan och beskriver i vilka situationer det sker i. Det är helt orelevant att berätta för föräldrarna vad deras barn inte kan. Det är så mycket de inte kan och det vill inte alltid föräldrarna höra”.

Citaten visar att arbetslagen beskriver barnen utifrån barns kunnande.

7.1.4 Sammanfattning

Samtliga arbetslag uttrycker att de upplever att det har skett förändringar när det gäller dokumentation i förskolan. Förändringar i form av att dokumentationen förr mer handlade om att fokusera på vad barnen gjorde medan verksamheten idag mer fokuserar på vad och hur barnen lär. Pedagogerna upplever också att det ställs högre krav på både dokumentationen och på dem som pedagoger. En annan förändring som pedagogerna upplever är att de idag mer arbetar på djupet med läroplanen samt att fokus i dokumentationen har flyttats från individ till gruppnivå.

Flera pedagoger berättar att portfolio och kamera har använts under många år och är än i dag aktuella verktyg men att de har kompletterats med flera moderna digitala verktyg som t ex Unikum, fotoramar, CD-skivor och blogg. Flertalet pedagoger uttrycker att deras dokumentation används som underlag i det systematiska kvalitetsarbetet. I tre arbetslag utgör handlingsplanen ett viktigt dokument för barn i behov av särskilt stöd, detta uttrycks särskilt i ett av arbetslagen som upplever att handlingsplanen ger mycket mer än Unikum.

Enligt studien har samtliga arbetslag uppfattningen att barnen beskrivs utifrån sina styrkor och intressen.

7.2 Dokumentationssammanhang

Nedan följer en beskrivning av när dokumentation sker. Avseende den spontana dokumentationen menas det som dokumenteras i den dagliga verksamheten utan en förutbestämd plan eller ett specifikt mål. När det gäller den planerade dokumentationen avser ett i förväg bestämt område, det kan t ex handla om att dokumentera en matsituation.

7.2.1 Den spontana dokumentationen i den dagliga verksamheten

Pedagogerna berättar att den spontana dokumentationen sker i form av foton av aktiviteter och situationer. När barnen säger något roligt skriver de ner det och samlar till portfolion. De berättar också att dokumentationen sker när det faller in och passar verksamheten, vilket kan ske hela tiden och varje dag. De försöker också skriva ner när något särskilt händer. Pedagogerna berättar också att de kan lyssna och dokumentera vid sidan om när barnen leker.

Förskollärare i arbetslag 2:

”Vi försöker vara alerta och lyssna in, försöka snappa upp vad de tar in och vad de vill spinna vidare på, det är meningen att det ska ske hela tiden och varje dag”.

Förskollärare i arbetslag 1 säger:

”Jag försöker skriva ner om det är något särskilt som händer, så jag gör en liten notering. Särskilt nu när vi har inskolningar, hur det har gått, för det tappar man på ett par veckor. Det försöker jag skriva ner med små punkter, det är en bra hjälp inför samtal så att jag kommer ihåg hur det var”.

I arbetslag 3 ger pedagogerna barnen stort utrymme för spontan dokumentation. Så här beskriver en av förskollärarna ett exempel på när barn dokumenterar:

”Det är barnens tankar som kommer fram i dokumentationen, t ex ”vi pärlade snäckhalsband, vi hittade pärla på stranden, vi har hittat pärlan i en snäcka” . Visst blir det mycket ”vi” för det är ju teamet”.

Förskolläraren menar att de genom sitt arbetssätt har utvecklat en stark ”vi-känsla”.

Förskollärare i arbetslag 4 berättar:

”Vi tar mycket bilder i och under dagarna, ute, inne ”titta nu cyklar han, oj vad roligt”, lite så. Man får sälla lite för annars är det omöjligt att använda bilderna till någonting. Om barn säger något roligt eller intressant eller vid en matsituation, då är man ju snabbt där och rafsar ner något. För det vill man kanske sätta in i deras portfolio”.

Samtliga arbetslag använder sig av den spontana dokumentationen i den dagliga verksamheten.

7.2.2 Den planerade dokumentationen utifrån ett i förväg bestämt område

Pedagogerna berättar att den planerade dokumentationen sker för att visa barnens lärande via barnintervjuer, planerade aktiviteter för att utmana barnen t ex samlingar. Pedagogerna berättar också att de vill dokumentera barnens enskilda lärande, t ex kan de följa ett barn, sitter bredvid och antecknar vid en aktivitet. Planerad dokumentation sker också genom kalender på väggen där föräldrar får ta del av verksamheten. Pedagogerna uttrycker också betydelsen av att dokumentera inskolningar, inför utvecklingssamtal samt att samla underlag för det systematiska kvalitetsarbetet. Ett av arbetslagen har ett specifikt arbetssätt, där de genom ett processinriktat temaområde dokumenterar sin verksamhet. Förskollärare i arbetslag 1 berättar:

”Man kan bestämma att vi alla ska dokumentera om byggleken och t ex se hur den kontrar till matematiken. Man kan bryta ner den till det, och sen kan vi se om barnen har lärt sig det vi tänkt på. Därefter kan man gå vidare till språket i byggleken, sedan kan vi föra en diskussion kring det, om vi har uppfattat det på samma sätt”.

Arbetslag 3 samlar ihop barnens foton till en film som barnen får med sig hem när de slutar på förskolan. En förskollärare berättar:

”Vi har ju valt att ge varje barn en film om hela äventyret. Det är ju det fjärde året som vi arbetar på det här sättet. Vi har ju dokumenterat då med bilder och varje barn får hela kittet vad de varit med om under åren. Det är barnets portfolio”.

Förskollärare i arbetslag 4 berättar:

”Vi håller på att dokumentera under måltiderna. Vi upplever att vi har barn som sällan lyssnar på någon annan utan att vänta på sin tur, att inte avbryta, så att vi har samtal som är trygga. Vi ska kolla hur många avbrott som sker och vilka som avbryter”.

Den planerade dokumentationen sker i olika former och används också på olika sätt. Den sker dels för att utveckla verksamheten och dels för att ge barnen ett samlat dokument från deras tid på förskolan.

7.2.3 Sammanfattning

Samtliga arbetslag berättar att kameran kan användas i alla sammanhang av dokumentation, både spontant och planerat. De uttrycker också att den planerade dokumentationen görs med ett förutbestämt syfte, att till exempel synliggöra en viss situation som till exempel bygglek och måltider. Den används också med syfte att till hemmet förmedla viktiga händelser under barnets förskoletid, samlat på en CD-skiva. Den spontana dokumentationen kräver en pedagog som är alert och fångar upp barnens intressen. Samtliga arbetslag använder den spontana dokumentationen för att komma ihåg viktiga händelser, situationer och vad barnen säger, för att användas senare i den pedagogiska dokumentationen.

7.3 Användningsområden för dokumentation

Nedan följer en beskrivning av hur pedagogerna använder dokumentationen i arbetslaget, i verksamheten med barnen, i föräldrasamverkan samt i andra sammanhang.

7.3.1 Dokumentation i och för arbetslaget

Pedagogerna berättar att de använder dokumentation för att se mål, vad de ser konkret hos barnen, samt att följa upp och utvärdera detta. De menar också att dokumentationen visar om man är på rätt väg i förhållande till verksamhetens kvalitet. Arbetslagen uttrycker också att de ser, synliggör och ser skillnad via dokumentationen. De upplever också att dokumentationen är ett stöd för att komma vidare, att de gör ett bra jobb och genom dokumentation sätter ord på och gör arbetet mer synligt.

Ett arbetslag uttrycker att dokumentation för barn i behov av särskilt stöd, handlingsplanen, skrivs med stöd av resurspersoner utanför verksamheten. Två av arbetslagen berättar att de oftare observerar och dokumenterar inför utvecklingssamtal med barn i behov av särskilt stöd.

De dokumenterar vilka mål de har arbetat med, hur det har gått, varför det inte gått och har de hunnit med det som var tänkt inom de 6-8 veckorna. Förskollärare i arbetslag 3 berättar avseende dokumentation kring deras eget arbete:

”Vi använder foton som reflektionsdokument och våra reflektioner ligger till grund för vårt kvalitetsarbete. Vad händer med barnen och vad händer med gruppen och vad händer med vårt arbetssätt, vad händer med oss själva, det är det som vi använder vår dokumentation till”.

Förskollärare i arbetslag 4 tycker att reflektionstiden är viktig, att tillsammans få sitta och prata om dokumentationen, samtala om tillvägagångssätt för att utveckla metoder där barnen ser sitt lärande:

”Dokumentation för mig är att man gör någonting synligt, visa att man är på rätt väg, var vi ligger i förhållande till kvalitén och att få barnen att se deras lärande, det tycker jag att man verkligen måste sitta och prata om”.

Pedagogerna uttrycker att de härigenom ökar möjligheten för barnen att se sig själva i lärandeprocessen.

7.3.2 Dokumentationen i verksamheten med barnen

Pedagogerna berättar att barnen genom dokumentationen blir delaktiga i sitt lärande. Ett arbetslag använder blogg som barnens egen dokumentationsform. Samtliga arbetslag berättar att foton och digitala fotoramar används för att synliggöra för barnen deras eget lärande. Två av arbetslagen berättar att de använder portfoliopärmar, som barnen har tillgång till och där kan se sitt lärande. Ett arbetslag använder också Unikum, där barnen kan bli medvetna om sitt lärande. Ett arbetslag berättar att barn i behov av särskilt stöd får med sig en dagbok hem, för att kunna prata om dagens händelser tillsammans med föräldrarna. Förskollärare i arbetslag 2 berättar att:

”Mer och mer börjar vi se varje barns läroprocess och försöker att följa varje barn mer individuellt. Vi jobbar på att barnen själva skall kunna se och spinna vidare på att de kan reflektera över sitt eget lärande”.

Förskollärare i arbetslag 4 berättar att:

”För barn i behov av särskilt stöd som kanske har svårt att uttrycka sig och behöver träna sig i att kommunicera har vi en liten bok där man sätter in bilder på hur dagen har varit. För att återberätta behövs en bild att samtala kring”.

Arbetslag 4 konkretiserar hur barn i behov av särskilt stöd kan återberätta händelser med hjälp av text och bild.

7.3.3 Dokumentation i föräldrasamverkan

Pedagogerna berättar att dokumentationen används i föräldrasamverkan, t ex som underlag inför utvecklingssamtal och föräldramöten. De uttrycker att föräldrarna görs delaktiga genom Unikum, portfolio, blogg, noteringar i kalender och foton i tamburen. Barnskötare i arbetslag 2 berättar:

”Det är väl mer i hallen som vi försöker synliggöra för föräldrarna så att de ska få ett intresse och förstå vad barnen pratar om när de kommer hem. De kanske inte förstår allt och då finns det en text till bilderna”.

Förskollärare i arbetslag 3:

”Vi har märkt att genom bloggen blir det ett samtal hemma. Det är så roligt med föräldrarnas kommentarer, då förstår man att de har samtalat om det hemma och det blir mer synliggjort vad vi gör”.

Genom olika former av dokumentation når personalen ut till alla föräldrar.

7.3.4 Dokumentationen i andra sammanhang

Arbetslagen berättar att all dokumentation som man gör ligger till grund för kvalitetsarbete och kvalitetsredovisning. Arbetslagens sammanställningar förmedlas till förskolechef som i sin tur sammanställer förskolans kvalitetsarbete. Sammanställningen förmedlas till verksamhetschef och vidare till förvaltningschef och politiker. Ett arbetslag föreläser för blivande förskollärare och lärare om sitt arbetssätt och sina dokumentationsformer. Förskollärare i arbetslag 4 berättar att:

”Vi håller på att läsa Sheridan, Pramling Samuelsson ”Barns lärande – fokus i kvalitetsarbete”. En kväll i månaden har vi en timma då vi sitter och bearbetar ett kapitel i taget tillsammans. Det är mycket nytt och boken är en som en modell där man fördjupar sig i planering, genomförande, dokumentation, utvärdering, analys och måluppfyllelse. Dessa steg håller vi på med precis”.

Förskollärare i arbetslag 3:

”Varje år när vi gör vår kvalitetsredovisning sammanställer vi vår dokumentation, då får man tänka till. Vi har försökt att hitta teorier kring vårt sätt att arbeta för att vi ska kunna hitta stöd i vårt arbete och då har dokumentationen ett värde så att man utifrån den kan se att det var så här det står i ”hans” teori”.

Arbetslag 3 och 4 berättar här om hur deras kvalitetsarbete går till. Det är en process där arbetslag har kommit olika långt.

7.3.5 Sammanfattning

Enligt pedagogerna använder de dokumentationen i arbetslaget för att följa upp, utvärdera och som stöd i att utveckla och komma vidare i sin verksamhet. När det gäller barnen används dokumentationen främst för att barnen ska kunna se och bli medvetna om sitt eget lärande.

I föräldrasamverkan fungerar dokumentation som underlag för att synliggöra verksamheten och för att kunna samtala om den vid utvecklingssamtal och föräldramöten. När det gäller barn i behov av särskilt stöd utgör dokumentationen i form av dagbok ett tydligt och konkret underlag för samtal hemma om vad som har hänt under dagen. Andra sammanhang där dokumentation används är främst vid det systematiska kvalitetsarbetet.

7.4 Pedagogernas uppfattning av dokumentation

Här beskriver vi pedagogernas uppfattningar om de olika dokumentationsformerna, tidsåtgången samt hur pedagogerna ser på utbildning, erfarenhet och kompetensutbildning när det gäller dokumentation.

7.4.1 Pedagogernas uppfattningar om dokumentationsformerna

Arbetslag 1 berättar att de är i startgroparna med att dokumentera i Unikum och upplever att den känns enkel och bra, de slipper skriva koncentrerat själv, de får det färdigt. Deras beskrivning av Unikum är att varje barn har en utvecklingsplan och portfolio. En av förskollärarna berättar att de tidigare har haft individuella utvecklingsplaner men att förskolan idag inte får använda dem på grund av att förskolan inte har några uppnåendemål utan endast strävansmål. Hon säger:

*”Unikum ser jag, som första gången på länge, att den kan föra oss framåt mot det bättre. Egentligen har vi bara flyttat portfoliopärmen till datorn”.
”Kommunen fick ju väldig kritik från skolverket när politikerna sa att alla barn skulle ha IUP”.*

Arbetslaget ser fördelar med att alla har var sin loggbok för att inte bli färgade av vad de andra skriver. De egna tankarna framkommer och de märker att de har olika uppfattningar vilket blir intressant och man kan föra en diskussion kring dessa.

Arbetslag 2 uppfattar att dokumentation är svårt. De ser svårigheter i vad och hur de ska skriva och uttrycka sig. Deras uppfattning är att det är ingen som tittar i portfoliopärmarna. Arbetslagets tankar är att de ska komma igång med att skriva loggbok. Barnskötaren säger:

”Man skulle ha sådana där snickarbyxor, då har man alltid fickor och du kan snabbt ta upp ett papper och du kan snabbt skriva ner vad som sägs och så kan man ha kameran på sig”.

Arbetslaget använder inget specifikt dokument för barn i behov av särskilt stöd men anser ändå att dokumentationen är än viktigare för att se var barnet befinner sig. Förskolläraren säger:

”Att ännu mer kunna hjälpa och stötta, se vad barnet har för behov och då måste man dokumentera ännu mer eller vara med observant och tillrättalägga

verksamheten och följa upp så att det barnet gynnas i gruppen. Det är det som är det viktiga”.

Arbetslag 3 uppfattar bloggen som en av deras viktigaste dokumentationsformer. Det är genom bloggen som de upplever att de får reda på vad barnen tänker. Foton anser de vara den andra viktiga dokumentationsformen, de tar mycket kort och några av dessa sorteras in i digitala fotoram. En av förskollärarna berättar:

”Vi har t ex upptäckt att ett barn var väldigt framträdande, hade en väldigt central plats hela tiden, och då tänkte vi: jaha, det är sådant man inte ser om man inte hade tagit alla korten. Genom att ta kort får man med så mycket utan att behöva värdera. Skriver du något så värderar du bara genom att du ser och sätter det på pränt”.

Pedagogerna uppfattar Unikum som ett svårt redskap eftersom förskolan inte har mål att uppnå. Förskolläraren fortsätter:

”Unikum känns krystat. Vad ska vi använda den till? I det här systemet ska man skriva utvecklingsplaner, jag säger inte individuella för det ska vi inte göra. Vi vet inte vad vi ska ha detta till, men på sikt kommer det att bli ett särskilt dokument”.

Arbetslag 4 uppfattar att Unikum är ett bra dokumentationsverktyg som används av barn, pedagoger och föräldrar tillsammans. Arbetslaget anser att för barn i behov av särskilt stöd är Unikum inte tillräckligt utan behöver kompletteras med en handlingsplan, ett kommunikationsdokument. De anser också att portfolio är ett viktigt verktyg där barnen ser sitt eget lärande som kompletteras med text där pedagogerna synliggör lärandet. De anser att det är viktigt att tänka igenom med vilka ord de beskriver barns lärande för att portfolio inte bara ska bli ett fotoalbum. Arbetslaget uppfattar också att för att kunna prata om kvalitet i verksamheten utgör måldokumentet ett viktigt underlag. En av förskollärarna säger om Unikum:

”När det gäller barn i behov av särskilt stöd känns Unikum väldigt allmän. I handlingsplanen går vi verkligen in på ”vi ser ditt barn och exakt det specifika behovet”. I mötet när handlingsplan skrivs sker det ihop med föräldrar, vilket ger mer. Vi har gått igenom med föräldrarna vad som ska stå i handlingsplanen, det är inte så att jag kommer ett papper och säger att så här ska det stå...”.

När det gäller barn i behov av särskilt stöd berättar pedagogerna i arbetslag 1 att kommunen har bestämt att handlingsplan ska användas. Pedagogerna uppfattar att fördelen med detta dokument är att de får hjälp med resurser utanför den egna verksamheten. En av förskollärarna säger:

”Jag kan tycka att den extra dokumentationen man gör för barn i behov av extra stöd är det oftast för att man ska beviljas hjälp utifrån. Det finns ju en blankett som man fyller i där man skriver lite kring barnen och behoven som ska godkännas. Vi tänker igenom varför barnet behöver extra stöd”.

För barn i behov av särskilt stöd använder arbetslag 3 ett särskilt dokument, en kommungemensam handlingsplan som pedagogerna uppfattar att den mer skrivs för formens skull än för att vara till hjälp för barnet. En av förskollärarna säger:

”Vi använder ett specifikt dokument, handlingsplan heter det, för att det fortfarande är så, tyvärr. Vi har haft diskussioner om hur denna dokumentation ska se ut, det är ett svårt ämne. Jag tror inte att de på resurscentrum heller är klara med hur den ska se ut”.

Tre av fyra arbetslag använder handlingsplanen som en extra dokumentationsform för barn i behov av särskilt stöd.

7.4.2 Tidsåtgång för dokumentation

Arbetslag 1 anser att tidsaspekten är av stor betydelse för att dokumentationen ska bli tillräcklig. Hittas inte tiden kommer dokumentationen att bli som den alltid har varit. Pedagogerna uppfattar att det är en dokumentation de har gjort för att de ska göra den men de har inte haft tid att ta hand om den. Pedagogerna önskar tid att ro dokumentationen i land och tid att reflektera. En av förskollärarna uttrycker:

”Jag kan skriva hundra grejer i min loggbok, men om jag inte får tid att diskutera i mitt arbetslag, då faller ju dokumentationen. Då kör vi ju var sitt race”.

Den andra förskolläraren instämmer och säger:

”Det är den tiden vi måste hitta någonstans. För man tänker ju mycket hela tiden när man jobbar i en barngrupp. Att man verkligen får sitta ner i lugn och ro och se vad det handlar om och att vi gör detta alla tre tillsammans”.

Arbetslag 2 berättar att alla i arbetslaget har börjat i barngruppen detta år och har därmed mycket fokus lagts på att lära känna barnen. Därför har det inte funnits så mycket tid för dokumentation. Förskolläraren berättar att hon i ett utvecklingssamtal inte har någon dokumentation att visa. Hon får då svar från förälder att det är bra att dokumentationen inte tar tid från barnen. Förskolläraren säger:

”Det var många föräldrar som sa det. Men då vet de ju inte heller vad det ska gå ut på, tror jag. Efter som det är svårt för oss så kan man tänka sig hur svårt det är för föräldrarna att förstå nyttan av det”. ”Tiden har vi inte heller, vi saknar väldigt mycket tid”.

Arbetslag 3 berättar att de ser fördelar med att ha arbetat tillsammans under flera år och därigenom lärt känna varandra och vågar släppa saker till varandra, därför att de vet att de har samma barnsyn. En förskollärare berättar att:

”Vi är ju väldigt olika, men vi har i alla fall lika barnsyn och det tror jag är väldigt viktigt, annars hade vi inte kunnat jobba så här om vi inte haft det. Det hade nog blivit kaos, men jag vet hur mina arbetskamrater tänker och de vet hur jag tänker, men sen i sättet är vi jätteolika”.

En av förskollärarna berättar att dokumentationen är tillräcklig tidsmässigt. Hon säger:

”Man måste ha tid att dokumentera och reflektera, men i vårt arbete fungerar det jättebra, så som vi gör, vi känner att det räcker. Vi gör alla lika delar, det går fort undan när vi jobbar. Vi är väldigt mycket med barnen, fångar upp på ett par timmar och nu kör vi”.

Arbetslag 4 berättar att de tycker att det är väldigt mycket dokumentation och mycket papper och då blir det många områden att hålla på med samtidigt när tiden är knapp. Dokumentationen tar mycket energi, de känner att de inte räcker till fast de vill. Fastnar ibland i diskussioner som de kan tugga sönder. De anser att dokumentationen tar tid, blir aldrig klar men de diskuterar den. De vill leverera och skapa förutsättningar och men känner att de måste begränsa sig. En av förskollärarna säger:

”Detta gör att det hettar över ibland, det kokar lite grann inne i huvudet. Därför att man ska ha med sig lite av det automatiskt, det ska se ut som det sker spontant fast det ska vara så jädra genomtänkt”.

En annan förskollärare uttrycker:

”All den här dokumentationen tar ju faktiskt tid. All tid räcker inte för att dokumentationen ska bli så bra som man vill att den ska bli, så är det. Sedan är det ju också det här med vår måldokumentation, barns inflytande, vad vill vi att de ska ha inflytande i? Hur ska vi få dem delaktiga i planeringen?”

Tre av fyra arbetslag uttrycker brist på tid för att planera, genomföra och utvärdera i tillräcklig omfattning för att de ska känna sig nöjda med sitt arbete. Ett av arbetslagen har hittat former som de känner sig nöjda med.

7.4.3 Betydelsen av utbildning, erfarenhet och kompetensutveckling i dokumentation

Arbetslag 1 berättar att en av förskollärarna går på kompetensutveckling om ”den lärande dokumentationen”. De berättar att målet är att den som går kursen, ska förmedla och göra övriga i arbetslaget delaktiga i innehållet. Förskolläraren som går kursen berättar om svårigheterna att förmedla innehållet till övriga i arbetslaget. Hon uttrycker:

”Det här är det värt att nappa på, och då är det synd att det bara är en som går på kursen. Jag är jättefull av tillförsikt och så har det snart gått två veckor sedan jag var på kursen och jag har inte ens hunnit föra över vad jag har varit på”.

Pedagogerna berättar att alla i arbetslaget är lika delaktiga i utvecklingssamtalen. Barnskötaren berättar att enligt hennes erfarenhet är det inte så överallt. Hon uttrycker:

”Det har varit lite olika när man har jobbat, om det är förskollärare eller barnskötare som haft samtalen. Här har de jobbat så att barnskötarna också har samtal. Det är inte överallt det är så, utan på andra ställen är det bara förskollärarna som sköter samtalen”.

Arbetslag 2 berättar att deras erfarenhet av dokumentation är väldigt liten, men de uttrycker att de vill alla lära mer och gärna delta i kompetensutveckling. En utbildad pedagog i arbetslaget berättar att hon inte har någon erfarenhet av dokumentation. Hon berättar:

”Eftersom jag har gått som timvikarie har jag inte haft ansvarsbarn. Det är först sedan jag kom hit ut som jag har kommit i närheten av dokumentation, för mig är allt väldigt, väldigt nytt. Jag har aldrig arbetat med dokumentation, det har alltid varit ”ut med dig i barngrupp” och så har alla andra satt sig och samtala och dokumentera. Jag har aldrig haft någon barnfri tid ens”.

Förskolläraren uttrycker:

”Det är det enda vi har sagt till vår chef sedan vi började är att vi skulle behöva gå en kurs i pedagogisk dokumentation”. ”Vi vill ha ett flyt i den så att man kan använda den mer i arbetet med barnen, så att vi kan se mer”. ”Fortfarande är det lite grann för oss att nu ska vi dokumentera, det blir som ett litet berg där. Det går trögt för oss än så länge”.

Pedagogen utan högskoleutbildning flikar in:

”Om du har ”det berget” så har ett mycket större berg innan jag får igång någon dokumentation. När man inte känner att man behärskar det så är hindret lite för stort”. ”Bara att få en kurs eller en föreläsning kan ge en så mycket kraft och idéer och förstå det”.

Arbetslag 3 berättar att deras arbetssätt med dokumentation har uppmärksammats och de har därför blivit inbjudna att föreläsa för blivande förskollärare och lärare och uttrycker att de blir stärkta av detta i sin yrkesroll. En av förskollärarna berättar att de inför kvalitetsarbetet har försökt att hitta teorier kring sitt sätt att arbeta:

”Vi har försökt att hitta teorier som stöd i vårt arbete och just då har dokumentation ett värde, så att man kan se att det var ju precis så här det står i teorin”. ”Varje gång man får tala om något så blir man stärkt, varje gång du förklarar eller beskriver för någon vad det är du gör, så är det klart att du växer”.

Arbetslag 4 berättar att de en kväll i månaden har kompetensutveckling på förskolan. Just nu arbetar de med att fördjupa sig i dokumentation och kvalitetsarbete. En av förskollärarna beskriver:

”Vi har en timma en kväll i månaden, där vi sitter i olika grupper och bearbetar ett kapitel i taget från boken ”Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet” av Sheridan och Pramling Samuelsson”.

En av förskollärarna berättar att hon är observatör på andra förskolor och har därigenom möjlighet att få insyn i andras arbete, hon berättar att hon då upptäcker:

Jag blir väldigt kritisk alltså, jag menar inte att vi är bättre, men man höjer ribban så pass att ibland så ifrågasätter man, ja, man har högre krav på verksamheten, banne mej”!

Förskollärarna uttrycker att de har en likvärdig grundinställning, vilken utgör ett bra utgångsläge för att gå vidare i arbetet med dokumentation. De uttrycker att de vet vad de vill och berättar att de använder boken ”*Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*” av Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) som ett underlag.

7.4.4 Sammanfattning

Ett arbetslag är väl insatt i Unikum och hur dokumentationen sker i samarbete med barn och föräldrar. Två av arbetslagen har påbörjat användningen av Unikum och har kommit olika långt. Två arbetslag ser Unikum som ett bra hjälpmedel som kan föra arbetet framåt. Det tredje arbetslaget är lite mer ifrågasättande och kritiska till denna dokumentationsform. Ett arbetslag använder loggboken som ett verktyg, och ser fördelar med att olika uppfattningar och tankar framkommer, som de kan föra en diskussion kring. Ett andra arbetslag är positivt och har för avsikt att starta med loggbok, för att snabbt kunna skriva ner vad som sägs. Ett arbetslag använder blogg som sitt huvudsakliga dokumentationsverk. Genom bloggen får de reda på barnens tankar. Det fjärde arbetslaget använder portfolion som ett dokumentationsverktyg i den dagliga verksamheten. De anser det viktigt att tänka igenom vad som skrivs för att det inte skall bli ett fotoalbum.

Tre av arbetslagen använder handlingsplanen som dokumentationsverktyg för barn i behov av särskilt stöd. Arbetslagen uppfattar handlingsplanen olika; ett arbetslag uppfattar den som ett stöd för att beviljas hjälp utifrån, ett annat arbetslag har haft diskussioner till hur dokumentet ska se ut och uppfattar att den mer skrivs för formens skull. Ett tredje arbetslag berättar att i handlingsplanen går de in i barnet och dess specifika behov och arbetet sker i nära samarbete med föräldrarna. Det fjärde arbetslaget använder inget specifikt dokument för barn i behov av särskilt stöd, men anser ändå att dokumentationen är viktig.

När det gäller tidsåtgången för dokumentation anser tre av arbetslagen att tiden är en bristvara, medan ett arbetslag har hittat bra metoder för att hinna med.

Avseende utbildning, erfarenhet och kompetensutveckling får två arbetslag utbildning inom området dokumentation. Det tredje arbetslaget berättar att de genom litteratur och egna föreläsningar utvecklar sin kompetens. Det sista arbetslaget uttrycker ett stort behov av kompetensutveckling för att få större erfarenhet inom området dokumentation.

7.5 Dokumentationens relation till utveckling

Nedan beskrivs hur pedagogerna uppfattar dokumentationens betydelse för utveckling, för alla barn och för barn i behov av särskilt stöd.

7.5.1 För alla barn

Arbetslag 1 berättar att mycket har tidigare dokumenterats i huvudet, men för att kunna visa andra är det viktigt att få det nerskrivet. Dokumentationen gagnar då både barnet och gruppen. En förskollärare beskriver:

”Jag vet inte om jag ser barnets lärande så mycket tydligare, men jag har lättare att säga till andra när dokumentationen finns”. ”Man har ju

dokumenterat i huvudet”. ”Jag är inte helt säker på att jag helt plötsligt kommit på att oj vad barnen lär sig bara för att jag har dokumenterat det, jag tror att jag har haft rätt bra koll ändå”.

Arbetslag 2 berättar att den dokumentation de gör i portfoliopärmarna bidrar till att barnen reflekterar och ser sitt lärande. De berättar också att barnen ges tillfälle att samtala om händelser på samlingen och bearbeta i t ex skapande aktiviteter. Förskolläraren berättar:

”Det är ju mycket det här att barnen själva ska reflektera och få syn på att det händer någonting”. ”Genom att barnen har tillgång till portfoliopärmarna, kan de sitta och titta och bläddra, på detta sätt för vi barnen vidare, genom att reflektera över händelser de varit med om”.

Arbetslag 3 berättar att dokumentationen bidrar på sätt och vis till utveckling, i och med att den tänks igenom och kommuniceras med föräldrarna. Den leder arbetslaget till utveckling genom att den bearbetas genom reflektion. Dokumentationen leder också till utveckling för barngruppen genom deras bloggande. En förskollärare berättar:

”De har en egen blogg som de skriver i och väljer kort till själva, på så vis får vi reda på hur barnen tänker kring det vi gör när vi sitter med dem, när de dokumenterar. Barnen försöker att skriva själva och de hjälper varandra, deras samlärande används i en sådan situation. Deras dokumentation ger oss också dokumentation”.

Arbetslag 4 berättar om sina tankar med ansvarsbarn, vilket innebär att det är samma pedagog som följer barnet från inskolning, utvecklingssamtal och ansvarar för att pärmar blir gjorda. En relation byggs upp, det blir kontinuitet som leder till utveckling. De berättar också att de inför samtal går igenom alla barn tillsammans, alla i arbetslaget står då bakom tankarna som tas upp i samtalen. De berättar också att de har en tydlig bild över hur de vill att dokumentationen ska vara för att leda till utveckling i barngruppen. En förskollärare berättar:

”Meningen är ju att vi ska se det sen, att oj här har vi haft fel metoder. Barnen har inte utvecklat sig, de flesta kanske står kvar, då får vi gå till oss själva och tänka. Vi har inte börjat arbeta på detta sätt, men vi vet att det ska vara så”.

Samtliga arbetslag uttrycker att dokumentationen har betydelse för utveckling hos varje barn och för gruppen. Två arbetslag uttalar att dokumentationen även har betydelse för arbetslagets utveckling.

7.5.2 Barn i behov av särskilt stöd

Arbetslag 1 berättar att fördelen med handlingsplanen är att de då kan få hjälp utifrån när de inte själva klarar situationen. De berättar att de nyss har påbörjat arbetet med att följa upp handlingsplanen efter sex till åtta veckor. En förskollärare berättar:

”Jag kan nästan känna det så att handlingsplanen är levande för oss när det gäller det specifika barnet, så kan jag känna att vi, inte varje dag och inte alla tre, men visst diskuterar jag barnen med någon i arbetslaget, ”nej men titta nu gör barnet det, titta vad bra det går, han fixar ju detta” och det är ju utefter handlingsplanen”.

Arbetslag 2 har inte erfarenhet av barn i behov av särskilt stöd i nuvarande verksamhet, men förskollärare berättar att hon förmodligen skulle använda samma pedagogiska dokumentation som de gör i nuläget.

Arbetslag 3 berättar att de är tveksamma till om den dokumentation de gör i handlingsplanen leder till utveckling. De uppger att de kan bli påmind om den, när de går in och läser, men de uppger att det inte sker så ofta. En förskollärare uttrycker:

”Det är en liten påminnelse om vad man pratade om sist, vad man skrev sist. Det är lite hjälp så kan jag tycka, sedan någon hjälp här och nu det är det ju inte”.

Arbetslag 4 berättar att de blir väldigt medvetna om vad de tittar på när de har sin handlingsplan att utgå från. De följer upp och fokuserar på vad som har hänt sedan sist. En förskollärare uttrycker:

”De kortsiktliga målen ska barnen ha en chans att nå under sex till åtta veckor, de skall ha en chans att nå dem överhuvudtaget. Det är ju de små kortsiktliga stegen, där kan man se att vi har det här målet, men det har inte blivit någonting. Då kan man tänka att vad ska jag göra som pedagog för att nå dit, man får göra på ett annat sätt och det känns bra”.

En annan förskollärare berättar att:

”Man kan inte få in mer för att stödja barnet med särskilda behov, för det gör vi jättebra genom att vi hela tiden kollar det barnet vi har ansvar för”.

Arbetslagen har olika uppfattningar om fördelar med att dokumentera i handlingsplan för barn i behov av särskilt stöd.

7.5.3 Sammanfattning

Dokumentation för alla barn leder till utveckling genom den skriftliga dokumentationen som sker på olika sätt i arbetslagen. Den skriftliga dokumentationen synliggör lärande för barn, pedagoger och föräldrar. Den hjälper till att utveckla arbetet framåt.

När det gäller dokumentation för barn i behov av särskilt stöd har arbetslagen olika uppfattningar om hur det använda dokumentet leder till utveckling. Ett arbetslag uttrycker att handlingsplanen är ett mycket användbart dokument som klart och tydligt synliggör varje mål och är lätt att följa och utvärdera. I de övriga arbetslagen uttrycker de inte lika tydligt att de ser utvecklingspotentialen.

Härmed är samtliga resultat redovisade utifrån studiens syfte och frågeställningar. Nästa avsnitt behandlar diskussion och analys av de resultat som framkommit i studien.

8. Diskussion

De resultat som framkommer i studien kommer i detta avsnitt att diskuteras och analyseras, utifrån studiens frågeställningar. De kommer att behandlas under följande rubriker: Dokumentationsformer och hur de beskrivs, sammanhang för dokumentation, hur pedagogerna använder dokumentationen, pedagogernas uppfattningar om den dokumentation de använder samt dokumentation och utveckling.

8.1 Resultatdiskussion

Under resultatdiskussionen behandlas först olika former av dokumentation. Därefter diskuteras resultat utifrån dokumentationssammanhang, användningsområden för dokumentation, pedagogers uppfattning av dokumentationen samt dokumentationens relation till utveckling.

8.1.1 Dokumentationsformer och hur de beskrivs

En tydlig skillnad på hur samtliga pedagogerna uppfattar dokumentation förr och nu, är att pedagogerna har sett en utveckling när det gäller dokumentation, en utveckling som de uppfattar ställer högre krav på dem nu, vilket uttrycks främst av förskollärarna. En arbetsuppgift som har tillkommit under senare år är det systematiska kvalitetsarbetet. Enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) förutsätter kvalitetsarbete att lärarna har kompetens att observera, reflektera, dokumentera, utvärdera, analysera, tolka och skriva fram resultat. Enligt våra genomförda studier har arbetslagen kommit olika långt i denna process, där även utbildning, erfarenheter samt hur länge de har arbetat tillsammans verkar ha haft en avgörande betydelse för resultat och kvalitet i deras kvalitetsredovisningar. Varje kommun och förskola har numer skyldighet att upprätta kvalitetsredovisningar, vilket är, enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009), en betydelsefull förändring som direkt påverkar kvalitetsarbetet. Två arbetslag nämner att de använder denna litteratur. I en intervju framkommer att hela förskolan använder boken *"Barns lärande och utveckling – fokus i kvalitetsarbetet"* som fördjupnings- och kompetensutveckling. Litteraturen bearbetas gruppvis, ett kapitel i taget.

Ytterligare en utveckling i dokumentation, som pedagogerna beskriver, är hur fokus har flyttats från individ- till gruppnivå. Idag ska verksamheten utgå från barnens behov och intressen. Den pedagogiska verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande och ska anpassas till alla barn i förskolan (Lpfö 98/10). Utifrån studiens resultat är detta överensstämmande med hur samtliga arbetslag arbetar och dokumenterar.

Arbetslagen nämner i stora drag samma verktyg för dokumentation. Vilken funktion de fyller råder det delade uppfattningar om. Det arbetslag som använder Unikum fullt ut uppfattar den som ett dokumentationsverktyg där barn, föräldrar och arbetslag tillsammans blir delaktiga i dokumentationen. Ett annat arbetslag som är i startgroparna med Unikum ser ännu inga vinster med den, vilket kan bero på att de har hittat en annan dokumentationsform, bloggen, där barnen blir delaktiga i sitt lärande. Dokumentationen ser enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) mycket olika ut och används på skilda sätt i olika förskolor, vilket också är vår uppfattning efter genomförd studie. Viktigt är enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) att fråga sig hur barnen kan bli delaktiga i dokumentationen. Det kan

handla om barnens egna uttryck, hur de uttrycker erfarenheter i bilder och berättelser samt om att be barnen att dokumentera. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) poängterar att utifrån barnens egna röster göra deras värld synlig i text och bilder och därigenom delaktiga i dokumentationen. Två arbetslag i studien arbetade medvetet på detta sätt.

Avseende Unikum är vår uppfattning att förändring är en process. I detta fall har arbetslaget som använder detta verktyg och har arbetat mycket i den insett vilka vinster den innebär för alla parter, för att se barns lärande och utveckling. Unikum beskrivs på deras webbplats som ett verktyg, vilket ger ökad delaktighet från alla, synliggör utveckling, ger bättre koppling till målen, en röd tråd samt sparar tid (<http://www.unikum.net/tools/>).

För barn i behov av särskilt stöd berättar tre arbetslag att de använder en kommungemensam handlingsplan. Ett av arbetslagen uppfattar stora vinster med att använda detta verktyg. Detta arbetslag har en stor erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd, vilket bidrar till att de har haft tid att sätta sig in i och se nyttan av att använda handlingsplan. Vår reflektion är att arbetslag där pedagogerna har högskoleutbildning, lång erfarenhet, samt har kontinuerligt haft flera barn i behov av stöd i sin grupp, har bidragit till att de ser fördelar med att använda handlingsplan. Två av de arbetslag som använder handlingsplanen ser olika fördelar och vinster med att använda detta verktyg. Det ena arbetslaget ser det som ett sätt att få hjälp och stöd utifrån i form av handledning eller resursperson. Det andra arbetslaget ser handlingsplanen som ett hjälpmedel för att kunna ha ett nära samarbete med föräldrarna. Lutz (2009) har i sin studie kommit fram till att pedagogernas nära kontakt med föräldrar är en väg för att utredningar ska bli synliga inför resursfördelning. Han anser att pedagogerna fungerar som en länk mellan förvaltning och externa bedömare, vilket vi kan tolka sker när handlingsplaner mer används för att få hjälp utifrån än till att vara ett aktivt dokument för att utveckla verksamheten. Enligt Lpfö 98/10, har förskolläraarnas ansvar blivit tydligare avseende dokumentation, uppföljning och utvärdering. Utbildning har därför stor betydelse för att kunna möta barn i behov av särskilt stöd utifrån behov och förutsättningar. ”Dokumentation i form av åtgärdsprogram ska enligt styrdokumentet beskriva hur den pedagogiska omgivningen ska anpassas för att möta varje elev som anses vara i behov av särskilt stöd” (Asp-Onsjö, 2006, s. 13).

Samtliga arbetslag uppfattar att de beskriver barnen utifrån vad de kan, styrkor och intressen. Väsentligt enligt oss författare är att en förändring i synsätt har skett från det kompensatoriska perspektivet till ett kritiskt perspektiv. Nilholm (2007) menar att olikheter bör ses som en resurs och att förskolans uppgift är att skapa en god miljö för den mångfald som barn representerar. Denna aspekt har haft betydelse för ett förändrat synsätt avseende barn i behov av särskilt stöd och hur de beskrivs i dokument.

8.1.2 Sammanhang för dokumentation

Resultat visar att dokumentation sker i både spontana och planerade sammanhang. Vår uppfattning är att pedagogerna upplever den spontana dokumentationen som svårare för att de måste vara alerta, ta in och ta vara på vad barnen säger och kunna spinna vidare på det. Vi tolkar att pedagogerna upplever den planerade dokumentationen enklare att genomföra, i och med att de vet vad de är ute efter. Enligt Lenz Taguchi (2000a) ger dokumentationen fortlöpande information om barns läroprocesser; vad barn kan, hur barn tänker och hur de lär. Vi anser att både den planerade och den spontana dokumentationen fyller viktiga funktioner för en helhetssyn och kan ligga till grund för förändringsarbete.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) tar upp vikten av att kartlägga barngruppen innan vidare arbetssätt planeras, det blir då tydligare vad man behöver lägga tiden på. Ett av arbetslagen tar upp hur de på detta sätt kan utveckla sitt arbete. Dokumentation handlar enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) om att få kunskap om barns lärande, följa progression i deras lärande och att kunna utveckla verksamhetens kvalitet. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) skriver också att utgångspunkt i kvalitetsarbetet bör vara barnens nuvarande förståelse och kunnande. Denna synpunkt framkommer i en av intervjuerna, att arbetslaget kan bli bättre att dokumentera vad barnen kan och utifrån det sätta mål framåt för utveckling och lärande för barnet och gruppen. Lindgren och Sparrman (2003) anser att dokumentation är ett sätt att göra varje barns röst hörd, fokusera på individerna och synliggöra vad barn och pedagoger gör i förskolan, vilket kan gynna ett barnperspektiv.

8.1.3 Hur pedagogerna använder dokumentationen

Resultat i denna studie visar att samtliga arbetslag använder dokumentationen i olika omfattningar för barn, föräldrar, arbetslag och till systematiskt kvalitetsarbete. Tre arbetslag nämner kvalitetsredovisningen i samtalen om vad dokumentationen används till. I denna studie kan vi utläsa att utbildning och erfarenheter kan ha betydelse för hur kvalitetsredovisning sker. Ett arbetslag har kommit särskilt långt, där verksamhetsåret sammanfattas i form av en uppsats där det systematiska kvalitetsarbetet är dokumenterat.

Vår analys är att de arbetslag där samtliga pedagoger är förskollärare verkar ha högre ambition och en högre nivå på dokumentationen och framförallt på det systematiska kvalitetsarbetet. Resultat av dokumentation, uppföljningar och utvärderingar i det systematiska kvalitetsarbetet behöver användas för att utveckla förskolans kvalitet och därmed barns möjligheter till utveckling och lärande (Lpfö-98/10). Det blir tydligt att arbetslag med förskollärare arbetar efter riktlinjer i den reviderade läroplanen. De övriga arbetslagen har behov av kompetensutveckling för att kunna förbättra sitt kvalitetsarbete, vilket de också själva uttrycker. Johansson (2005) menar att det är viktigt att pedagoger får kontinuerlig fortbildning och möjligheter att diskutera och reflektera. Ett av arbetslagen var på god väg att förbättra kvalitén genom att en i arbetslaget fick utbildning i lärande dokumentation. I det arbetslaget där kvalitetsarbetet inte har kommit igång ser vi olika komponenter som kan ha påverkat. Arbetslaget har arbetat ihop relativt kort tid och därför inte haft tid och tillfälle att komma in i processen att dokumentera och samla in underlag för kvalitetsarbete. Detta arbetslag hade minst andel högskoleutbildade pedagoger i studien, vilket också kan ha betydelse för kvalitetsarbete.

Dokumentation används enligt samtliga arbetslag för att synliggöra lärande och utveckling för pedagoger, barn och föräldrar samt skapa reflektionstillfällen som blir ett stöd i det fortsatta arbetet. Vår reflektion är att alla arbetslag eftersträvar att arbeta på detta sätt med dokumentation, men de har kommit olika långt i processen. Elfströms (2005) har i sin studie kommit fram till att det är viktigt att barnen ser sin egen utveckling och lärande samt att pedagoger och föräldrar ska se detsamma för att kunna hjälpa barnet att nå det långsiktiga målet att gå ut grundskolan med godkända betyg. Även Lenz Taguchi (2000a) menar att pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg som används barn emellan, pedagoger emellan, men även familjen och förskolan emellan.

I föräldrasamarbetet använder ett arbetslag dagbok för barn i behov av särskilt stöd. ”Förskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar” (Lpfö-98/10, s. 5). Vi ser att pedagoger och föräldrar har ett tydligt och genomtänkt samarbete för att på bästa sätt tillgodose barnets

behov. Detta, kan vi se, bottnar i att arbetslaget har högskoleutbildning samt lång erfarenhet av att arbeta med flera barn i behov av särskilt stöd i sin barngrupp. De har i arbetet för barn i behov av särskilt stöd kontinuerligt samarbete med specialpedagog, vilket troligtvis bidrar till helhetssyn för barnets bästa. Lutz (2006) har i sin studie kommit fram till att ett skäl till att påtala stödbehov var att skapa ökad kompetens av hur pedagogerna ska bemöta barnen pedagogiskt. Kompetensen kan frigöras inom organisationen eller externt, vilket skapar ett nätverk kring barnen.

8.1.4 Pedagogernas uppfattningar om den dokumentation de använder

Det dokumentationsverktyg som förenar tre arbetslag är Unikum som har kommit att ersätta de tidigare individuella utvecklingsplanerna. Det råder delade uppfattningar om Unikums värde vilket vi tolkar beror på hur insatta de har hunnit bli i programmet. Johansson (2005) menar att arbetssituationen på förskolorna har förändrats och det har medfört ökad arbetsbelastning och brist på tid, men att den även har fört med sig nya utmaningar och kunskaper. Vår reflektion är att tiden påverkar pedagogernas uppfattning om Unikums värde, att sätta sig in i nya verktyg tar tid. Verktygen behöver också användas under en period för att kunna utvärdera dess för- och nackdelar.

Blogg och loggbok är två verktyg som pedagogerna uppfattar som användbara verktyg att synliggöra verksamheten. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) anser att dokumentationen av barns lärandeprocesser, där barnens röster och perspektiv framträder bör vara underlag för utvärderingen. Det kunnande som barnen har utvecklat utvärderas i relation till den process som man följt i sin dokumentation enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009).

Blogg är ett nytt dokumentationsverktyg, som vi ser kan utvecklas för att göra barn delaktiga i sitt lärande på ett modernt sätt. Det är tydligt att det arbetslaget som använder bloggen har tagit in den digitala tekniken i verksamheten. De använder den på ett lustfyllt sätt där barn, föräldrar, pedagoger samt övriga ges möjlighet till deltagande i och med att den finns tillgänglig på webben. Vår uppfattning är att det är viktigt att ta in framtiden i verksamheten redan i förskolan.

Elfström (2005) har i sin studie kommit fram till att det inte är dokumenten som är en risk utan hur de hanteras och tolkas av dem som använder dem. Dokumentationen blir enligt Elfström (2005) ett verktyg för att fördjupa det arbete som pågår i barngruppen. Vår uppfattning är att det är innehållet i dokumenten som är det viktiga oavsett vilken benämning de har. Det är inte barnen som ska bedömas utan det är verksamheten som ska anpassas till barnen i gruppen och dess förutsättningar. Johansson (2005) menar att det är gynnsamt för lärandet att pedagogerna har en genomtänkt analys av sina mål och hur de ska göra för att arbeta mot dessa.

När det gäller barn i behov av särskilt stöd upplever arbetslaget, som använder Unikum aktivt, att den känns för allmän och behöver kompletteras med handlingsplan. De uppfattar att den ger ett större djup och barnets specifika behov uppmärksammas och föräldrarna blir delaktiga på lika villkor. I de två övriga arbetslag som använder handlingsplan fungerade den mer som en påminnelse än som ett aktivt verktyg. Den plockades fram när det var dags att revidera den. Vår övertygelse är att ett gediget, genomtänkt arbete i nära samarbete med föräldrar bör gynna barn i behov av särskilt stöd i deras utveckling. Vi uppfattar att barnen bli sedda, hörda, lyssnade på genom observation, dokumentation, reflektion, uppföljning och utvärdering i

korta, tidsbegränsade intervaller med specifika kortsiktiga mål. Den röda tråden finns med och utgör ett helhetsperspektiv och strävan mot att nå de långsiktiga målen som barnen kan ha under hela sin förskoletid. Lutz (2009) har i sin studie kommit fram till att om miljön anpassas till det barnunderlag som är aktuellt och verksamheten har en inkluderande pedagogik flyttas mycket av problemet från barnet till verksamheten. Fokus är enligt honom att hitta nya vägar som omformar miljön för att passa det enskilda barnet.

Samtliga arbetslag ser ett värde i att få tid till att sitta tillsammans och reflektera över sin dokumentation. Vi författare utläser här en stor frustration över att tiden inte räcker till för dokumentation i den utsträckning de skulle vilja. En studie av Johansson (2005) visar att hinder för möjligheten att arbeta mot målen är att de vuxna inte ges tillräckligt med tillfällen att reflektera över sitt arbete, tiden blir med andra ord en bristvara enligt studien. En anledning till att ett av arbetslagen inte upplever tidsbrist tror vi kan bero på att de uttrycker att de har en gemensam barnsyn, har arbetat länge tillsammans och vet vilka ambitioner de har utan att behöva diskutera med varandra. Denna uppfattning bekräftas i Johansson (2005) där hon beskriver att atmosfär och barnsyn karaktäriseras av gemensamt engagemang. För att lyckas med att utveckla gemensamma värderingar och en samsyn på barns utveckling och lärande utifrån uppsatta mål krävs stöd och gemensam tid att reflektera över sitt arbete och hur det kan utvecklas (Skolverkets allmänna råd, 2005).

Avseende betydelsen av utbildning, erfarenhet och kompetensutveckling kan vi se att detta påverkar hur dokumentation bedrivs och hur den används för att utveckla kvalitet i verksamheten. Vår studie visar att i de arbetslag där samtliga pedagoger är högskoleutbildade har dokumentation och det systematiska kvalitetsarbetet mer tyngd i det pedagogiska arbetet. Deras mål med verksamheten är tydligare uttalade och beskrivna i verksamhetsplan respektive måldokument för kvalitetsarbete. Utbildning och erfarenhet har enligt Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) här en betydande påverkan på verksamheten. Hög kvalitet är enligt dessa författare att lärarna använder både material och sig själva som resurser att skapa en miljö där varje barn ges möjlighet till utveckling och lärande mot läroplansmålen. Det stämmer med resultat i denna studie.

8.1.5 Dokumentation och utveckling

Samtliga arbetslag uttrycker att den skriftliga dokumentationen är till hjälp och finns tillgänglig för barn, föräldrar, pedagoger samt övriga. Arbetslagen uttrycker att dokumentationen leder till utveckling, men vi kan i studien utläsa att skillnader framkommer i vilken grad den leder till utveckling. De arbetslag med samtliga högskoleutbildade pedagoger uttrycker mer medvetet, på vilket sätt dokumentationen leder till utveckling. Vår uppfattning är att de i större utsträckning använder forskningsteorier som ett stöd att dokumentera och kvalitetssäkra arbetet. Johansson (2005) menar att pedagoger behöver använda olika teorier om kunskap och lärande, genom detta utvecklas en pedagogisk medvetenhet. Samma författare har kommit fram till att i arbetslag där atmosfär och barnsyn karaktäriseras av gemensamt engagemang leder det till en kunskapssyn där man tar fasta på barnens kompetens. Det är inget arbetslag som uttrycker att dokumentation är betydelselös och inte leder till utveckling. Vi konstaterar i studien att samtliga former av dokumentation, i stor eller liten skala bidrar till att synliggöra barns utveckling och lärande.

Det arbetslag som använder handlingsplanen aktivt uppfattar den som ett verktyg som i allra högsta grad leder till utveckling för barnet i gruppen och till hjälp för arbetslaget att utveckla sin verksamhet. De uttrycker att den finns med i det dagliga arbetet för att se och följa barnets

lärandeprocess. Enligt Asp-Onsjö (2006) syftar åtgärdsprogram/handlingsplan till att säkerställa att ett barns behov av stöd tillgodoses. Hon menar att det skall vara ett redskap för planering av den pedagogiska verksamheten kring barnet. Det blir då enligt henne en skriftlig bekräftelse på stödåtgärder och ger en överblick. De övriga arbetslag som använder handlingsplanen ser den mer som en påminnelse till vad de senast talat om vid föregående uppföljning. Vår tolkning är att handlingsplanen fyller en funktion, även om den inte är ett aktivt dokument i det vardagliga arbetet. Handlingsplanen gör att barn i behov av särskilt stöd följs upp regelbundet, vilket annars troligtvis inte blivit av lika metodiskt.

Tre arbetslag har delat upp barngruppen i ansvarsbarn, de anser att de därigenom får kontinuitet och säkerställer därmed att alla barn dokumenteras med hjälp av tillgängliga verktyg. De uppfattar att detta arbetssätt leder till att synliggöra utveckling och lärande. Lutz, (2006) skriver att pedagogerna i sin studie har ansvarsbarn som de följer lite extra och har även huvudansvar för vid kontakt med föräldrar. Han anser det också viktigt att det förs kontinuerliga samtal mellan pedagogerna om samtliga barn. Ett av arbetslagen i vår studie hade en annan uppfattning, när det gäller ansvarsbarn. De såg risker med att ha bestämda ansvarsbarn på grund av förändringar som till exempel pedagogers längre frånvaro. En annan fara med att ha ansvarsbarn som de ansåg var att det kunde bli stora skillnader i de enskilda barnens dokumentationer och i föräldrasamverkan. De såg större vinster med ett delat ansvar för alla barn.

Vi kan se både för- och nackdelar med att ha eller inte ha ansvarsbarn. Faktorer som kan påverka är vilken barnsyn pedagogerna har, ett likvärdigt ansvar för vad dokumentationen ska innehålla samt pedagogers närvaro i barngruppen. För att dokumentationen ska se likvärdig ut för alla barn i gruppen anser vi att pedagoger bör ha samtalat om sin syn på barns lärande och kunskap. Pedagogerna bör också ha en gemensam syn avseende innehåll och omfattning i det enskilda barnets dokumentation. För att få tid för att samla in underlag till dokumentation via till exempel loggbok, observationer är det av betydelse vilken tjänstgöringsgrad varje pedagog har.

Här avslutas diskussionsdelen och en övergång sker till specialpedagogiska implikationer som vi anser vara av betydelse i vår kommande yrkesroll som specialpedagoger.

8.2 Specialpedagogiska implikationer

I en specialpedagogs yrkesroll ingår att ”visa förmåga att kritiskt och självständigt identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer” (SFS 2007:638). Vår åsikt är att desto tidigare specialpedagoger kommer i kontakt med arbetslag i förskolan, desto större är möjligheten att i tid förebygga och undanröja hinder i verksamheterna. En annan svårighet, som vi kan se är att det är pedagoger eller förskolechefer som tar kontakt med specialpedagog när behovet uppstår. Det kan finnas en risk med denna ärendegång på grund av att tar lång tid innan specialpedagog kontaktas. För att minimera denna risk, skulle arbetsgången kunna vara den omvända, att specialpedagogen i större utsträckning arbetar med en uppsökande fältverksamhet. Därmed skulle tidiga insatser kvalitetssäkras och förutsättningarna att elever går ur grundskolan med godkända betyg ökar.

I studien framkommer att arbetslagen använder sig av specialpedagogiskt stöd för att skriva handlingsplan och genom den visa att de behöver extern hjälp. I specialpedagogens yrkesroll

ingår också att ”visa förmåga att utforma och delta i arbetet med att genomföra åtgärdsprogram i samverkan med berörda aktörer samt förmåga att stödja barn och elever och utveckla verksamhetens lärmiljöer” (SFS 2007:638).

I specialpedagogrollen är det också viktigt att hitta tid att skapa goda relationer och tillfällen till spontana och planerade möten med arbetslag. Det är även viktigt att avsätta tid att möta föräldrar vid t ex föräldramöten för att underlätta för dem att ta kontakt vid behov. I dessa möten är det viktigt att som specialpedagog ”visa fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda” (SFS 2007:638). Vi ser det som lättare att ta kontakt med en person som man har träffat i en vardaglig situation än att vänta med kontakt till problem och svårigheter uppstår.

En betydelsefull uppgift för en specialpedagog är att vara arbetslagen till stöd för att pedagogerna ska se varje barns utvecklingspotential och stödja dem att arbeta med ett relationellt perspektiv i fokus. I specialpedagogens yrkesroll ingår att medverka till tidiga insatser och att stödja pedagogerna att utmana barnet på dess nivå.

Studien visar att pedagogernas utbildning och erfarenheter kan ha avgörande betydelse för hur de använder dokumentationen för alla barn och för barn i behov av särskilt stöd. I de arbetslagen med färre högskoleutbildade pedagoger ser vi att specialpedagogens roll blir synnerligen betydelsefull, här behöver vi särskilt stödja arbetslagen för att varje barns behov ska bli tillgodosett. En lärdom av resultat i studien är att de arbetslag med lägre utbildade pedagoger kan bli hjälpt av handledning för att utveckla kunskaper om, kompetensutveckling i och därmed större möjlighet att genomföra dokumentation samt ett systematiskt kvalitetsarbete. Ytterligare en lärdom från studien är att i arbetslag där ett etablerat och kontinuerligt samarbete finns mellan barn, pedagoger, föräldrar och specialpedagog ges barnen goda möjligheter till utveckling och lärande. Här finns också en god dokumentationsprocess i ett systematiskt kvalitetsarbete.

8.2 Förslag till fortsatt forskning

Intressant är att fortsätta med denna studies syfte och frågeställningar och utöka omfattningen till att undersöka fler kommuner och fler arbetslag för att ta reda på om resultatet i studien kan generaliseras.

En annan intressant studie kan vara att jämföra kommuner där specialpedagoger arbetar mer i form av uppsökande verksamhet, med kommuner där arbetet till stor del sker i form av uppdrag från förskolechef/rektor. En intressant undersökning kan vara vilket arbetssätt som på sikt ger bästa resultat när det gäller att förebygga och undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer.

Referenslista

- Asp – Onsjö, Lisa (2006). *Åtgärdsprogram – dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Bengtsson, J. (2005). *Med livsvärlden som grund. Bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Bern, K, Frööjd, D och Torén, B. (2001). *Portföljmetodikens möjligheter i förskolan och skolan*. Solna: Ekelunds förlag AB
- Elfström, I. (2005). *Varför individuella utvecklingsplaner? En studie om ett nytt utvärderingsverktyg i förskolan*. Licentiatuppsats, Lärarhögskolan i Stockholm. Institutionen för Individ, omvärld och lärande.
- Ellmin, B och Ellmin Cederholm, U (2006). *Portfolio för professionell utveckling – att leda sig själv och andra*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Johansson, E. (2005). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Forskning i fokus, nr. 6. Myndigheten för skolutveckling.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur
- Lenz Taguchi, H (2000a). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS förlag
- Lindgren, A-C. (2007). *Individuella utvecklingsplaner i förskolan – på vilka grunder? En aktionsforskningsstudie om pedagogisk dokumentation som verktyg för en interaktionistisk kunskapssyn*. Specialpedagogik: Fördjupningsarbete 2 (61-80p). Göteborgs Universitet: Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Lindgren, A-L & Sparrman, A. (2003). *Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2003 årg. 8 nr 1–2 s. 58–69
- Lpfö 98 (1998). Reviderad 2010. *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Lutz, K. (2006). *Konstruktion av det avvikande förskolebarnet*. Malmö Studies in Educational Sciences: Licentiate Dissertation Series 2006:2
- Lutz, K. (2009) *Kategoriseringar av barn i förskoleåldern – styrning och administrativa processer*. Malmö Studies in Educational Sciences No. 44
- Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur
- Rönnerman, K.(red). (2004). *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner*. Lund: Studentlitteratur

- Sheridan, S. & Pramling Samuelson, I. (2009). *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber.
- Skolverket.(2005). *Allmänna råd och kommentarer. Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes förlag
- Skolverket. (2008). *Allmänna råd och kommentarer för arbete med åtgärdsprogram*. Stockholm: Fritzes förlag
- Skolverket. (2008). *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*. Stockholm: Fritzes förlag
- Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Svensk författningssamling. 2007:638. *Examensordning*.
- Svensk författningssamling. 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Allmänna förlaget
- Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Nordstedts akademiska förlag
- TRAS, (2007). *Tidig registrering av språkutveckling, En handbok om språkutveckling hos barn*. SPF – Utbildning.com
- Unikum. <http://www.unikum.net/tools/>
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wibeck, W. (2010). *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Brev med skriftlig information till deltagarna i fokusgruppen

Vi tackar på förhand för er vänlighet och intresse att medverka i vår studie om pedagogers uppfattningar av dokumentation i förskolan.

Vi heter Karin Olsson och Virpi Pikkarainen. Vi är båda förskollärare och vidareutbildar oss till specialpedagoger vid Göteborgs Universitet och har kommit till sista terminen i utbildningen då vi ska skriva magisteruppsats på 15 hp. Uppsatsen ska ha anknytning till det specialpedagogiska fältet. Som ämne har vi valt att undersöka pedagogers uppfattningar av dokumentation i förskolan, för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd.

Studien genomförs i fokusgrupper i fyra arbetslag inom förskolan. Vid denna metod bör vi båda som skriver uppsatsen närvara. Vi har med oss en intervjuguide med frågor som vi kommer att samtala kring. En av oss agerar samtalsledare medan den andre lyssnar och antecknar samt kommer med eventuella följdfrågor. Våra frågeställningar kommer att handla om hur ni uppfattar och ser på dokumentationen av er verksamhet, för alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd.

Tid för intervjun beräknas omfatta ca timma och fördel är om samtliga i arbetslaget kan närvara. Vår förhoppning är att vi, som genomför studien, kommer till er förskola och att möjlighet finns att sitta i ett ostört rum. Eftersom vi planerar att spela in samtalet behöver vi få arbetslagets tillåtelse att använda diktafon. När ni mottagit detta brev tar vi kontakt och bokar en tid då ni har möjlighet att ta emot oss.

Ert deltagande är frivilligt och ni kan avbryta när ni vill. Alla uppgifter behandlas konfidentiellt vilket innebär att era namn, förskola och kommun inte kommer att gå att identifiera. Vi förhåller oss också till regler om sekretess och tystnadsplikt. Resultatet kommer att presenteras i en uppsats i specialpedagogik och kommer att finnas tillgänglig på internet bland övriga uppsatser. Resultatet kan också användas för forskningsändamål med syfte att utveckla den specialpedagogiska verksamheten.

Vid eventuella frågor och funderingar går det bra att kontakta oss.

Karin Olsson
Mobil: 0709-151999
Meil: karin.m.olsson@gmail.com

Virpi Pikkarainen
Mobil: 0736-238924
Meil: guspikvi@student.gu.se

Bilaga 2

Frågeguide

Öppningsfrågor

Runda i arbetslaget:

- Berätta om din utbildning, erfarenheter, hur länge du har arbetat i arbetslaget

Introduktionsfrågor

Runda i arbetslaget:

- Berätta om dina erfarenheter kring dokumentation i förskolan.

Övergångsfrågor

- Hur dokumenterar ni verksamheten i barngruppen? I vilka sammanhang? Hur ofta sker den?
- Hur använder ni dokumentationen? För barn? För föräldrar? Arbetslag? Övriga, t ex politiker?

Nyckelfrågor

- Hur brukar ni dokumentera verksamheten för varje barn?
- Hur brukar ni dokumentera verksamheten för barn i behov av särskilt stöd?
- Uppfattar ni att dokumentationen medverkar till att situationen för barnen blir bättre? (För alla barn och specifikt för barn i behov av särskilt stöd). På vilket sätt? Om inte, varför?
- Hur beskriver ni barnen i de dokument som ni använder? Vilken syn på barns lärande och kunskaper blir synlig i dokumentationen? (Beskriver ni förväntningar och förmågor som barnet bör ha uppnått vid en viss ålder? Beskriver ni ett aktivt delaktigt barn med inflytande och ansvar för sin utveckling? Beskriver ni hur, när och i vilka situationer barnet visar sina förmågor och vad de gör?).

Avslutande frågor

Samtliga deltagare får möjlighet att reflektera över:

- Hur uppfattar du den dokumentationen som ni arbetar med? Är den tillräcklig? Behöver den utvecklas? Behöver den ha en annan inriktning? I så fall, vilken?
- Hur anser du att dokumentationen är ett verktyg för att fördjupa ert arbete i barngruppen? Fördelar/nackdelar?
- På vilket sätt stärker dokumentationen din yrkesprofession?

Slutfråga

- Vi har fått ta del av era uppfattningar och syn på dokumentation för alla barn och för barn i behov av särskilt stöd. Är det något som ni vill tillägga? Är det någon viktig aspekt som vi har missat?